

UKINIŲ

lietuviszkas laikrasztis paskirtas reikalams ukinų

iszeina Ragainėje syki ant mėnesio. Metinė prekė: Maskolijo su prisiuntimu kopertosa 6 rubl., su perneszimu per rubežių arba per rankas imant nuo parkupežių 3 rubl.; Prusuos su prisiuntimu 4 mark.; Amerikoje ir kitur 5 mark.

Apgarsinimai „UKINIŲ“ kasztuoja už kiekvieną ketvirtą dalį eilutę smulkiu rasztu spausta 20 pfen. arba 10 kap., priimami „Ukinų“ iszleistuvėje Ragainėje, (Ragnit, Ostpreussen).

Italpa: Keli žodžiai apie mūsų knigas M. Didžjonis. — Lapė ir Asilas (pagal Krilovą), Pažerių Vincas. Paisziniai aglimis, J. — t. s. — Apie mėsžlavietės ir apie užlaikymą jose mėsžlo. J. St. Augys. — Dizenterija arba Raudonoji cetr., K. Gr. — Gyvulių ligos. — Kaip pažiti, kiek turi metų arklys, Gr. — Zinioš isz Lietuvos. — Zinioš isz svetimų szalių. — Naudingi pamokinimai. — Politika. — Turgavietės. — Gromatnyczia. — Apgarsinimai.

Keli žodžiai apie mūsų knigas.

Pernai sukako 25 metai atliuosavimo ukinų nuo baudžiavos. Buvo tai atminimas smagus ir linksmas, nės miela yra atmīti, kad žmonės, taip ilgai skriausti, atrado ant galo teisybę, kad jiems tapo pripažīta, kas jiems pagal prigimimą ir Dievo prisakymus prigulėjo. Szimet-gi turime suvis kitokį atminimą: szį rudenį sueis dvidešimts penki metai, kaip rusų valdžia uždraudė spauditi lietuviszkas knigas lotyniszkomis literomis. Nesinori tikėti, kad ta pati valdžia, kuri vieną metų sutrupino baudžiavos panczius, kitą metų ant tų paczių žmonių uždėtų kitus panczius, kurie nors kuniszškai ne skaudus, kaip baudžiavos pancziai, bet taip-gi neteisingi ir labai veržia mūsų dvasią. O vienok taip yra. 25. Rugsėjo 1865 tapo iszduotas paliepimas, kuriuomi valdžia uždraudžia spauditi visokias lietuviszkas knigas ir laikraszezius lotyniszkomis literomis; taip-gi isz kitur jas gabėti, pardavinėti ir platīti; o urednikams prisako, radus tokias knigas, atimti (konfiskovot').

Bet dėlko rusų valdžia draudžia mums turėti savo knigas? Pirm neg atsakyti ant szio klausymo pažiurekime, ko abelnai ta valdžia nuo mūsų nori. Ta rusų valdžia, kaip per savo tarnus ir laikraszezius, taip ir savo darbais atvirai skelbia svietui, jog ji tikt to nuo mūsų nori, idant mes iszsižadėtume katalikiszko tikėjimo, savo prigimtós

kalbos, o priimtume stacziatikių tikėjimą, rusiszką kalbą — trumpai kalbant, idant stotumėsi mūsų koliais, gūdais. Kaip priežastį tokio savo geidimo paduoda, kad to reikalauja nauda visos vieszpatystės. Mat, sako, valdžia rusų per tai pasiştiris; taip-gi, kad ir mes, lietuviai, priimant rusų tikėjimą ir kalbą, apturėsime baisią dėl savės naudą, nės, sako, apturėsime tikrą (?) apszvietimą, liuositybę, gerą buvį ir daugelį kitokių gėrybių, apie kurias mums anė sapnuote nesisapnavo. — Ant to galima atsakyti, kad niekai tokia valdžia, kuri jieszko savo stiprybės ir galybės neteisybėmis ir skriaudimais ne tikt vienstovių žmonių, bet ir visos tautos. Tokia valdžia ne stiprybę, bet prapultį sau rengia, nės tikt teisinga valdžia gali buti stipri ir patenkanti. Ten yra vienybė, bet kokia gali buti vienybė tarp skriaudžiamų ir skriaudžiančių? Žinoma, jog kersztas kersztą gimdo. Ant galo, kad isz mūsų susimaskolijimo valdžia ir apturėtų kokią ten naudą, tai ne priežastis, idant mes iszsižadėtume savo tikėjimo ir kalbos.

Juokingu būtų dėl svetimos ir tai abejotinos naudos iszsižadėti kuonobrangiausią dėl mūsų daigtų, kokiais yra tikėjimas ir prigimta kalba.

O ką apie gėrybės, kokias mums rusų valdžia siūlo, — žinome mes jas gana gerai. Telaimin jomis savo rūsus, kurie gal labjaus už mus tų gėrybių

reikalauja, o mums tegul tikt atiduoda, kas mums priguli. — (Dabar pažiūrėkime, ką rusų valdžia daro, idant dasiekti savo siekį, t. y.; idant padaryti mus maskoliais. Priversti mus priimti išsų moskolių tikejimą ir kalbą, ji negali) tai yra, negali mums pasakyti, kad: „nuo szios dienos esate nekatalikais, ne lietuviais, bet pravoslavnais ir rusais“, ir tuos žodžius iszpildyti su pagelbą kazokų (kaip nekuriuose vietose ir stojosi). Negali taip valdžia padaryti, nės bijosi sumiszimo, nės kiekvienas tikras katalikas ir tikras tėvynės sunus greicziaus iszsižadėtu savo gyvasties, ne-kaip savo tikejimo ir prigimtos kalbos. Užtai valdžia sziamė dalyke aprinko kitokį sau kelią. Ji pripažįsta, kad katalikiszkas tikejimas ir prigimta kalba neduoda mums susimaskoliuoti (tapti maskoliais). Dėlto tai valdžia kaip galėdama stengiasi tas dvi priežastis isznaikyti. Ir taip, dėl susilpnimo katalikiszko tikejimo, uždengė daugelį katalikiszko bažnyčių, isznaikino kliosztorius, spaudžia kaip įmanydama mūsų kunigus, sergti kiekvieną jų žingsnį, lyg didžiausių pikta-dėjų; aplenkia katalikus, ar tai dalinant urėdus, ar tai suteikiant pagelbą; visur pirmą vietą duoda stacziatikams; taip-gi, kaip įmanydama, kad ir su pagelbą kazokų ir botagų, platina savo tikejimą: stato dėl mūsų daugybę cerkvių, nors mes jų suvis negeidžiame, žinoma ir už mūsų pinigų (ir szimet valdžia ant szio dalyko paskyrė 300,000 rubl., kuriuos, žinoma, mes turime sudėti). Dėl isznaikinimo-gi lietuviszkos kalbos rusų valdžia nedaleidžia jos anė mokslinyeziuose, anė suduose, o net ir paraszuose ant stulpų pavieszkelėse, ant durų kromų ir tt., taip kad neviens, niekur, apart savo namų, nesusitikdamas su savo prigimta kalba, o visur sutikdamas tikt maskoliszką gal ir mislyja buk lietuviszka kalba esanti niekam neverta, ir kad jau ji niekur netinka. Bet szio visko valdžiai pasirodė da permažai; ir dėl greitesnio mūsų sumaskolijimo, pripažino naudingą uždrausti spaudžti lietuviszkas knygąs ir laikraszczius lotyniszkomis literomis, o ko maloniausiai pavelžti spaudžti jas literomis maskoliszkomis, nors pertai stojasi dėl mūsų baisi neteisybė: lotyniszkas literas vartoja lietuviai jau ketvirtas amžis, prie jų paprato taip, kad jas laiko už savo. Tos neteisybės nemažina daleidimas spaudžti knygąs maskoliszkomis literomis, nės jų mes priimti negalime ir nenorime. Viena — jomis negalima visus lietuviszkus žodžius gerai para-szyti; retai kas isz lietuvių jas pažįsta; ant galo visas svietas, iszimant tikt maskolius ir nekuriuos vokieczius vartoja literas lotyniszkas. Antra — priimti maskoliszkas literas, yra tai padaryti pirmutinį žingsnį mūsų susimaskolijime, yra tai priimti maskolių kalbą, nės jaigu tikt mes priimtume maskolių literas, tada lieptų jie mums

priimti jų kulką, paskui tikejimą ir tt., pakol mes nestotumės maskoliais. Dėlto tai jie taip prisi-spyrę mums savo literas ir bruka. Aiszku, kad rusų valdžia draudžia mums spaudžti knygąs, idant greicziaus mus sumaskolžti, o tuomi užkirto mums kelią prie apszvietimo. —

Ar ne ypatingas globėjimas, kurį mums suteikia rusų valdžia? Valdžios kitų szalių platina kaip galėdamos tarp žmonių geras knygąs ir laikraszczius, atidengia miesteliuose, o net ir kaimuose knygynus, kur kiekvienas gali gauti knygąs dėl pasiskaitymo. Tos valdžios geidžia gero savo priklausantiems ir nori, kad jie būtų apszviestėsi, suprastų savo reikalus, pageržtų savo buvį ir tt. Mūsų-gi valdžia elgiasi suvis prieszingai: ji ne tikt neplatina tarp mūsų žmonių knygų ir laikraszczių, bet ir spaudžti juos draudžia. Ir ne dyvai — geidžia, kad mes butume neapszviestais, nės tokius lengviaus prigauti ir lengviaus padaryti maskoliais.

Kaip dėl mūsų yra vodingas szis uždraudimas, galima suprasti, prisžiūrėjus, kokią žmogus apturi naudą isz skaitymo knygų ir laikraszczių: žinoma yra, jog kur daugiau žmones skaito, ten geriaus ir gyvena, nės knygose ir laikraszcziuose randa žinias, reikalingas dėl pagerinimo savo buvio, dėl pažinimo savo reikalų, ir pamokinimus, kaip apiseiti kiekviename dalyke. Ir taip, vienos knygąs mokina dalykų tikejimo, kaip buti geru kataliku, kokios jojo pridermes; kitos-gi parodo, ko reikalauja nuo žmogaus tėvynė, ką reikia daryti idant jai buti naudingą; treczios vėl pasakoja, kas dėjosi ant svieto praėjusiuose amžiuose, kokios buvo karalystės, kokie žmonės, kur ir kaip gyveno, kokias kares vede, — vienu žodžiu, pasakoja tautų istoriją; ketvirtos apraszto žemę, kas ant jos ir joje yra, saulę, žvaigždes, isz kur imasi lytus, sniegas, kas tai yra, griausmas, žaibas ir tt.; o da kitos mokina, kaip užlaikyti savo sveikatą, kaip buti geru gaspadorium, kaip lauką pageržti ir isz jo daugiau naudos paimti, kaip gyvulius augžti, kaip, juos, susirgus, gydžti ir tt. Trumpai kalbant, kiekviename reikale, kiekviename padėjime rasi knygose ir laikraszcziuose reikalingas žinias ir pamokinimus. O apart to, laikraszcziuose rasi, prekės javų ir gyvulių ir abelnai kas sviete girdėti.

O tas viskas nėra tai koks ten melas, kokios ten pasakos, kaip nekuriems rodosi, bet tikra teisybė, patvirtžta datyrimais. Neviens dėl paraszymo geros knygutės dirbo visą savo gyvenimą, o tankiausiai negana darbo vieno žmogaus, bet reikia darbo kelių deszimezių mokžtų vyrų, o net ir kelių amžių laiko.

Isz to, ką angaszcziaus pasakėme, matome, kad laikraszcziai ir knygąs yra kiekvienam reikalingos, o dėl mūsų yra tai beveik vienintelis szaltinis apszvietimo.

Nedaleidžiant rusų valdžiai, negalima kitaip padaryti, kaip tikt spaudžti knigas ir laikraszczius užrubežyje, gabėti paslapečia per rubežių ir platiti Lietuvoje, kaip ir daro mylintieji savo tėvynę lietuviai. Žinoma, kad toks padėjimas labai trukdo darbą; nes sunkus yra pergabenimas per rubežių, kurį sergti daugybė maskolių. Prie tam ir perneštas per rubežių knigas reikia sergėti, idant nepamatytu ne tikt maskoliai, bet ir nekurie iš lietuvių. Kad maskoliai naikina mūsų knigas ir laikraszczius, tai ne dyvai, bet kad tarp pačių lietuvių atsiranda, kurie sziame nedorame darbe padeda maskoliams, tai nesinori tikėti; o vienog reikia pripažinti, jog atsiranda tokie, kurie ar tai iš piktumo, ar tai iš kitokios kokios, jiems tikt žinomos priežasties, skundžia maskoliams savo brolius, platinanczius tarp žmonių knigas ir laikraszczius, o net ir prilaukanczius juos tikt dėl savo pasiskaitymo. Tokie žmonės tikrai neturi jokios dorybės, jokio supratimo, tikrai jie nežino kaip didžiai pikto darbo dasileidžia! nės negalima daleisti, kad žmogus doras, turintis sziokią tokį supratimą, pridėtu savo ranką prie to nežmoniszko rusų valdžios darbo, padėtu jai smaugti savo brolius, naikiti savo prigimtą kalbą, o net ir tikėjimą. Tokie piktadėjai gali mums daugiaus užvoditi, nēkaip patys maskoliai, nės naminių vagių sunkiaus iszsisergėti. —

Kaip kada atsitinka, kad žmogus suvis nenorėdamas, o tikt per savo neatsargumą iszduoda maskoliams platitoją lietuviszkų knigų ir laikraszczių. Taip kaip kas nusiperka, ar gauna nuo ko lietuviszką knigutę, ar kokią numerį laikraszczio, tuojaus giriasi kiekvienam, rodo kam reik, ar nereik ir pasakoja, kur ir nuo ko gavo. Tokiu budu iszgirsta tas, kam nepriguli apie tai girdėti ir kuris tuojaus apskundžia valdžiai. Gerai yra rodyti ir girti knigas ir laikraszczius žmonėms, nės tuom nevieną paukvatija prie skaitymo, bet reikia būti atsargumi. Atsimikime ant mūsų padėjimo ir pirmneg kam su knigute pasigirsime, arba parodysime, žiurėkime, kam rodome. — O klausiant kam, kur gavome, geriausiai nesakyti teisybės, jai bent būtų tikrai geras žmogus. Geriausiai ant sziokio klausymo atsakyti, kad pirkau nuo nepažįstamo žmogaus, arba kokių kitu budu iszsisteisiti.

Ir taip, broliai, supraskime, kad knigos ir laikraszcziai prigimtoji kalboje yra mums neatbutinai reikalingi, jai nenorime likti maskoliais ir jai norime būti apszviestais. Dėlto nesigailėkime anė darbo, anė kelių skatikų dėl jų nusipirkimo; platikime juos, kaip galėdami, tarp savo brolių, bet atsargiai ir patyka, o neabejotinai praplatisime apszvietimą ir ant nieko apversime rusų valdžios darbą dėl sumaskolijimo mūsų.

M. Didžjonis.

Lapė ir Asilas.

(Pagal Krilov'ą).

— „Isz kur velkiesi, galvoeziau ilgausi?“
Asilą lapė, sutikus, paklausė.
— Vai-gi, kumute, grįžtu, mat, nuo liuto.
Na tu man szitaip isz narsaus ir druto,
Pavirsk į tokį nieką suvis menką!
Paseno ir jau vos ne vos ką slenką.
Kitasyk kad jis budavo užrink',
Tai oszia staugia net giria aplink!
Ir asz net tuomet bėgdavau kaip gal,
Netsižiurėdams isz baimės atgal.
O dar, kumyte, kad jį pamatytum!
Urvoje guli paliegęs. Tarytum.
Nė atsidvėsti isz skausmo negali.
Tai kiekviens žvėris, beeinant pro szalį,
Skriaudimą seną atmonyti geidžia:
Ir viens ragais,
Kitas nagais,
Kaip kam smagiaus yr', visi liutą žeidžia. —
— Ir tu ant liuto szokai?“ Lapė tarė.
— Tai! dariau lygiai, ką ir visi darė!
Ana ve! ir asz ispyriau nabagą —
Tegul pažįsta ir asilo nagą! —

Elgiasi taipos ir žmonės nedori:

Pakol didžiunu esi ir tvirtybej',
Tokioj aplinkui slankioja žemybej',
Jog akių pakelt ant tavęs nedrysta.
Nupulk žemyn tik — nori, ar nenori,
Visi, kaip galint, tad tau isgyrysta.

Pažerį Vincas.

Paisziniai anglimis.

Lenkiszcai paraszė H. Sienkievicz'e, i lietuviszką iszvertė J. — tis.
(Taša.)

Nesulaukt jums to! — pro savę sumurmėjo pons rasztinikas, — kad asz imcziau nuo jūsų kiauszinis, ar visztas. Ką? ar asz imczius — ar ką? Neszkie savo visztą pas vaitą! —

Pamislyjęs tai, praskėtė vysznių szakas ir jau rengesis buvo szukterti ant moteriszkių, kaip netikėtai užpakalyje subraszkėjo rateliai. Ponas rasztinikas atsigrėžė. Rateliuose sėdėjo jaunas akademikas¹⁾ su kepure i szalį nukreipta ir su papirosu dantyse, važnycziojogitai pats Franciszkėlis, apie kurį tuojaus sznekėjusios buvo moteriszkės.

Akademikas iszsikirsžęs isz rateliu, pasergėjo Zalzikeviczia, mosterėjo ranka ir szukterėjo:

Sveiks-gyvs, pon Zalzikeviczia! Kas girdėti? ar da vis pamaduojiesi i du coliu storio? — Tarnas pono geradėjo! — atsakė, žemai kloniodamasis, pons Zalzikeviczia, bet rateliams pratarszkus, ipėden patylu rikterėjo: „kad tu sprandą nusisuktum, iki parvažiuos!“

To akademiko p. rasztinikas neapkentė. Buvo tai ponu Skorabianskų broliavaikis, kuris atvažiuodavo pas juos visados ant vasaros. Zalzikeviczia netik jo

¹⁾ Mokitinis isz akademijos arba universiteto.

neapkentė, bet ir bijosi kaip ugnies, nės tai buvo sipata, dabinczius didelis, o isz pono Zalzikeviciaus glaudojo, kaip ir tyczioms, ir jis viens aplinkui buvo, kurs ji per nieką laikė. Syki net i susirinkimą valszcziaus ipuolės, aiszzkiai pasakė Zalzikeviciai, jog jis yra kvailas; Žmonėms-gi — jog jiems nėra ko jo klausyti. Ponas Zalzikevicia su geru noru butų jam atkerszyjės, bet... ką jam galėjo padaryt? Apie kitus tai nors szj tą žinojo, o apie ji tai suvis nieko.

To akademiko pravažiavimas buvo jam neparankiu, dėlto ėjo visas sumizgęs ir tik tada sustojo, kaip priešo butelį, atstokiai stovintį nuo kelio. Buvo tai bakužė. rasi da prastesnė už kitas, bet iszrodė szvariai. Priesz ją grynai buvo nuszluota, o kiemelis iszbarstytas buvo kalmėmis. Patvoryje gulėjo plauskos malkų, o vienoje plauskoje, parioglitėje ant kelmo, kyszojo įkirstas kirvis. Truputį toliaus matyt buvo atdaras kluonas su szulais, szalėje jo kutės, kuris kartu buvo ir kiaulkučia ir galvijų tvartu; toliaus da žardis, kur gruzinėjo žolę arklys, žengdamas prakojui. Priesz kjaulkutę žlugsojo didelis mėszylnas, ant kurio gulėjo dvi dideli kiauli. Apie mėszylyną braidė ir turszkė antys. Arti plauskų ant skiedryno gaidys kapstė žemę, o užtikęs grudą ar kirmelaitę — rėkė: „ko-ko-ko!“ Visztos lėkė ant to szukio isz pravarinių ir lesė besivaržydamos gardieną. Priesz butelio duris moteriszkkė mynė kanapes dainuodama: „kanapiją.“ Ties ja ištiesęs pirmutines kojas gulėjo szuo ir cziauszkėdamas snukiu, gainiojo muses gulanczias ant jo perplėsztos ausies.

Moteriszkkė buvo jauna, rasi, dvideszimties metų ir neiszpasakytai gražios lyties. Ant galvos turėjo paprastą bobiszkką czepczį — ant savęs baltus marszkičius, užsegtus raudona sagezia. Moteriszkkė buvo sveika, kaip žuvis, placzių peczių ir klubų, laiba per liemenį, mikli — žodžių sakant stirna.

Bet gymi turėjo smulką, galvą nedidelę ir veidą, rasi ir iszbylszkusį, vienok-gi truputį saulės spindulių paauksjta; akis dideles, juodas, skruostus lyg raszytus, mažą ploną nosele ir lupas, kaip vysznį. Isz-pó czepcziaus kyszojo dailus tamsus plaukai. Prisiartinus ponui rasztinikui, szuo kurs gulėjo ties mintuvais, pakilo ir pabrukęs uodegą pradėjo niurnėti, blizgėdamas akimis ir iltimis buk lyg juokdamasis.

— Murza! — suriko ant jo skardzių plonu balsu moteriszkkė. Ar negulėsi, po szunų!..

— Labs vakars! — pradėjo rasztinikas.

— Labo vakaro ponui rasztinikui! — Atsakė moteriszkkė, nepalidandama mynus. — Jusiszkis namie? — Iszėjės yra į girią ant darbo. — O tai gaila. Reikalas yra pas jį isz vaitystos. —

Reikalas dėl praszcziokų visados lemia ką negerą. Ropienė perstojo mynus ir nusigandusi paklausė nesutrimdama: „Kas tai butų per reikalas?“

Ponas rasztinikas tuomi tarpu įėjo pro vartus ir atsisosto szale jos.

— O ar duosit buczkj? Tai pasakysiu. — Bus ir taip gerai! — atitarė moteriszkkė. Bet ponui rasztinikui jau pasisekė buvo paimti ją pusiau ir priglaust prie savęs.

— Pon! — rėksiu! — suszuko Ropienė, smarkiai mantavodamasi.

— Mano gražunėlė, Ropiene... Marinte!

— Ponas!! nerustik Dievo, ponas!

Tai sakydama, vis smarkiaus veržėsi, bet pons Zalzikevicia buvo taipogi pajiegus ir neleido. Toje valandoje į pagelbą jai atėjo Murza. Pasisziaszęs ir smarkiai lodamas, szoko ant pono rasztiniko, o pertai, jogiai ponas rasztinikas apsilvilkęs buvo striukėje, Murza

pagriebė už neuždengtą nuo striukės kortinių kelinių, perkando kortą, praleido dantis per marszkones, skurą — ir tik dabar pajutęs, turis pilną snukį, pradėjo pasiutusiai purtyt galva ir užestinau tasyt.

— Jezus! Marija! — rėkė ponas rasztinikas, pamirszdamas, jog jis prigulėjo prie stamantrių protų. Bet pono rasztiniko nenorėjo Murza paleisti. Tik tada, kaip tas, pagriebęs pagalį, įniko ant nuomonės užpakalyje szlamsėt. Murza, gavęs per strėnas, atszoko, graudžiai kaukdamas.

Vienok po valandos vėl pradėjės buvo užpuldinėt.

— Nuvykkit szitą szunį! Nuvykkit szitą velnią! rėkė ponas rasztinikas, striukabruzgėje isz paskutinių mosuodamas pagalium.

Moteriszkkė szukterėjo szunį ir iszvyjo už vartų. Potam abudu tylomis paveizdėjo į viens kitą.

— Vai vargeli mano! Kogi pons į mane prisiziūrėjai? suszuko ant galo Ropienė pergandita tokia kruvina pabaigiene.

— Paminėsit! rikterėjo ponas rasztinikas. — Paminėsit! Palaukit! pateks Ropė į vaiską! Norėjau gint!.. bet dabar... Ateisitda pas mane... Paminėsit!... Moteriszkkė net iszblanko, lyg kirvapente butų jai kas dunkstelėjės ing galvą, iszskėtėtik rankas, atvėrė burną tartum norėdama ką pasakyt, bet tuomi tarpu ponas rasztinikas, pakekęs nuo žemės kortinę žaliadryžę kepurę, atsitolino skubiai, su viena ranka kemieruodamas pagalium, su kita priturdamas sukanveiktas kortines kelines.

II.

Nekurios kitos žmogystės ir iszdirgę regėjimai.

Į adyną rasi po tam, isz girios pagrįžo Ropė su czvertiniku Lukoszių dvaro vežime. Ropė vyriszczias buvo augalotas, subembėjės, suvis dėl kirvio. Vazinėjo jis dabar kasdien į girią, nės ponas visą girią, kuri liuosa buvo nuo servitutų*), pardavęs buvo žydams; todėl kertamos buvo puszys. Uždarbį Ropė turėjo gerą, nės į darbą buvo tikęs. Kai spjaus budavo į delnus, stvers kirvi, o užsimos, o stenstels, o užtels, — tai net puszis sudrebės, o skriedra nuo pusės masto atskyla. Krovime medzių į vežimus jis taipojau buvo pirmas. Žydai, kurie kvanklinėjo po girią su maczių rankoje ir žiūrėjo į virszunes puszy, kaipi jieszkodami varnalizdzių stebėjosi jo viekui.

Turtingas isz Asilijos prekėjas Dryslė nesykį jam kalbėjo:

— Kad tavę Perkunas trenktų, kas do vyrs! Te treczioką ant sznapso... ne, palauk, te penkskatikį ant sznapso!

O Ropė nieko, mosavo tik kirviu, net užė, o atvejais dėl romės leido balsą per girią: — Hé! Hé!

Balsas sklyduriavo tarp kalnų, o paskui grįžo atgarsiu.

Ir vėl nieko nebuvo girdėti, tik užiant kirvi Ropės; o valandomis puszys susznekejo szlamszdamas szakomis, paprastai, kaip girioje.

Valandomis vėl czvertkinikai dainavo, bet ir tame Ropė buvo pirmas. Reikėjo girdėti, kaip skambėjo czvertkinikų daina, kurią suokt jis pats buvo juos iszmokinęs:

Kas ten girio' bilstelė? u-u-u-u

Baisiai smarkiai trinktelė? u-u-u-u!

Isz ažuolo vuodas puolė, u-u-u-u!

Sprandą sav jis sukulė, u-u-u-u!

Sztai atleikia muselė, u-u-u-u!

Klausia: „kaip tav vuodeli?“ u-u-u-u!

„Ar nereikia daktaro?“ u-u-u-u

*) Dvaras, be servitutų, kur ukiniškai atsilygine su dvaru.

— „Ne, nereikia daktaro; u-u-u-u!
„Tik man reikia spatelio, u-u-u-u!
„Ir szeszenczio grabelio.“ u-u-u-u!
(Toliaus bus.)

Apie meszlavietes ir apie užlai- kyma jose meszlo.

N 2 Ukinjko asz pasakiau, kad, turint kieta moli-
nę dirvą, geriaus yra užlaikyti mėszlą tvarte (kutėje)
po gyvuliais, kur jisai, isz priezasties mažos kiekybės
oro, povaliaus puva, tresza. Geriaus, sakau dėlto, kad
kieta dirva visados esti susigulėjus, supuolus ir oras į
ją negali gerai dasigauti: pertai mums turi rupėti,
idant daduodant tokiai dirvai mėszo sykiu ir taip ją
pageriti, idant ji negalėtų perdaug susigulėti ir oras
į ją galėtų dasigauti; to-gi visko galima atsiekti už-
mėžiant lauką da nesutreszusi, nesupuvusiu mėsžu,
iszveztu isz-po gyvulių tiesiog ant dirvos.

Suvis kitaip dėsia, jai mes turėsime lengvą dirvą,
kaip szilainę arba durpę. Tasyk jau mums nereikės
rupitis, idant ji perdaug ne susigulėtų, supultų ir oras
į ją dasigautų, nės ir be to, tokia dirva niekados nesu-
siguli ir oras visados į ją perdaug dasigauna, nors
butų ir kas-žin koks metas. *Turint tokius lengvus,
minksztus laukus, geriaus yra mėžti juos kuolabjaus
supuvusiu, sutreszusi mėsžu, o pertai ir tasyk ge-
rius užlaikyti mėszlą mėszlavietese, kuriose jisai kur-
kas greicziaus puva, tresza.*

Viską tą, ką asz czionai kalbėjau apie užlaikymą
mėszo ar tai tvarte, ar tai mėszlavietėje, galima pri-
taikyti tiktai prie galvijų mėszo: tokiu budu tiktai
galvijų mėszlą galima laikyti ir tvarte, ir mėszlavietėje,
žinoma, kaip ukinjkui geriaus iszpuola; su kitų-gi gy-
vulių mėsžu to negalima padaryti.

Iszmanantiejie ukinjkai rodyja arklių mėszlą vis-
dos isz tvarto iszversti į mėszlavietę. Jie rodyja taip
elgtis dėl szijų priezascių: 1) kad isz arklių mėszo ne
tiktai tasyk, kada jis nėra prigulincziai aptersztas pa-
kraikomis (pakratomis) ir apibarstytas smulkia žeme,
bet ir visados sziek-tiek iszsikvepia amonijaus (kur-kas
daugiau, nē isz kitokio mėszo), kuris labai kenkia
arklių sveikatai, ypacz labai tankiai arklio akis paga-
dina; 2) kad arkliai mėgsta kasti kanopomis (nagomis)
mėszlą, o pertai ir jų mėszlą, kaip nelygiai sudėtas
(nės vienoje vietoje pasidaro didelė kruva, o kitoje
mažesnė), nelygiai ir supuva, kas, kaip jau mes žinome,
yra labai blogas daigtas; 3) kad arklių mėszlą, turė-
damas savyje daugiaus amonijaus, per greit puva, o
tik isz pirmesnio numerio žinote, kad kiekvienas mės-
zlą, idant ant niekų nenuėitų, nepagestų, turi puti vi-
dutiniskai, t. y. nepergreit ir nepovaliai.

Kiaulių mėszlą taipos-gi rodyja tiktai iszmesti į
mėszlavietę dėlto, kad kiaulės mėgsta įsikasti į mėszlą,
o pertai ir jų mėszlą nebuna lygiai sudėtas ir nevisas
viena laiku puva.

Avių mėszlą rodyja tiktai laikyti tvarte. Avys
mat labai bijosi szalczio, o ypacz jauni ėrukai; mės-
lui-gi puvant tvarte pasidaro sziluma, kuri ir suszildo
avis. Kaip reikia apsieiti su avių mėsžu tvarte, tai
jau buvo pasakyta N 2 „Ukinjko“

Ir taip, arklių ir kiaulių mėszlą geriaus yra už-
laikyti mėszlavietėje, nežiurint ant kokybės paczios
dirvos. (Vienok čia turiu primti, kad ir su nekuria
blėdžia (iszkada), arklių ir kiaulių mėszlą galima isz-
bėdos ir tvarte laikyti, bet tiktai tasyk reikia rupitis,
idant nors sziek-tiek praszaliti blogas puses tokio už-

laikymo, t. y. turime: 1) arklių mėszlą gerai api-
barstinėti žeme, idant sugautų visą amoniją ir sumazjtu
greitumą puvimo; 2) arklių ir kiaulių mėszlą tankiai
iszlygiti, idant jis lygiai putų). Galvijų mėszlą taipos-
gi laikysime mėszlavietėje, bet tiktai tasyk, jai turė-
sime pas savę minksztus lengvus laukus. Ant galo, jai,
kas turi mažus, žemus tvartus, o iszvezti mėszo ant
lauko, dėl kokių-nors priezascių negali, tai jau neatbu-
tinai turi iszversti jį isz tvarto į mėszlavietę, nors ir
kieta lauką turėtų.

Idant mėszlą, užlaikomas mėszlavietėje, nepras-
totų dang maistingų dalelių, lygiai suputų, nepridegtų,
turime ir czionai mokėti su juomi apsieiti.

Pirmiausiai reikia žinoti, kur ir kokią vietą rei-
kia iszrinkti dėl mėszlavietės. Renkant gerą vietą dėl
mėszlavietės, reikia prisilaikyti szijų svarbių rodų:

1) *Mėszlavietė turi būti netoli nuo triobų, o ypacz
nuo arklių tvarto, idant pigiaus atsieitu iszneszimas
mėszo.*

2) *Mėszlavietė turi stovėti kur-nors užvėjoje, nės
vėjas perdaug iszdžiovina mėszlą ir tuomi padeda jam
lengvai pridegti ir supelyti, t. y. pagesti.*

3) *Mėszlavietė neturi būti suvis arti triobų, idant
vanduo nuo stogų (dangcū) nevarvėtų tiesiog ant
mėszo ir pertai jį negaditų.*

4) *Mėszlavietė turi būti iszrinkta ant lygios že-
mes, o niekados nereikia rinkti įdubusios vietos, (t. y.
tokios, kuri žemiaus stovi, nē aplinkui žemė), nės ta-
syk į ją bėgs isz visų pusių vanduo, padarys perdaug
szlapių mėszlą ir pertai jį gadis.*

5) *Mėszlavietė turi būti uždėta ant moli-
nės, idant mėsžlinės srutos į ją negalėtų susigerti ir
perniek dingti. Jaigu tokio molio po ranką ne būtų,
tai galima mėszlavietę ant jaib-kokios žemės įtaisyti;
bet tiktai tasyk tokią apacziją reikia pacziam padaryti
nepersunkiamo dėl srutų; o kaip tai padaryti, bus tru-
puti vėliaus pasakyta.*

Iszrinkęs vietą dėl mėszlavietės, atsakancziaį vi-
siems szitiems reikalavimams, turime ją prigulincziai
įtaisyti, turėdami tolydžio ant mėsles, idant užlaikomas
joje mėszlą nepagestų, o pats jo užlaikymas pigiai
apsieitų. Idant to visko tikrai atsiekti, reikalinga:

1) *Idant mėszlavietė būtų ruiminga, t. y. idant
į ją lengvai galėtų sutilpti ne tiktai per 2 — 3 mėnesius
susirinkęs mėszlą nuo visų gyvulių, bet da ir toji
smulki žemė, kurią mes pasigausime dėl apibarstymo
mėszo, ir kitokie da nereikalingi daigtai, kuriuos, ne-
turėdami kur dėti, iszmesime į mėszlavietę. Didumas
mėszlavietės priguli nuo skaitliaus galvijų, isz-po kurių
mėszlą iszmetame į mėszlavietę, ir nuo ilgumo laiko,
per kurį ketiname laikyti mėszlą mėszlavietėje. Abel-
nai paskiria ant vieno suaugusio galvio ruimo truputį
daugiaus kaip po 1 skersinį sieksnį.*) Jaigu ukinj-
kas, padėkime, turi 10 suaugusių galvijų, tai tasyk
mėszlavietė turi užimti truputi daugiaus ruimo, kaip
10 skersinių sieksnių, — taip apie 12 sk. sieksnių.
Tokių budu kiekvienas ukinjkas lengvai gali suskaityti,
kokio didumo turi būti mėszlavietė.*

2) *Mėszlavietė turi būti keturkampė, bet tiktai
taip keturkampė, idant du jos szonu būtų trissyk ilges-
nių už kitu du. Mėszlavietė, turinti visus szonus lygius,
yra neatsakanti dėl ukinjko: a) dėlto, kad mėžiant bus
pertoli mėszlą neszti isz paczio vidurio mėszlavietės
ant vėžio, sustojusio szalia mėszlavietės; b) dėlto,
kad, kraudami mėszlą mėszlavietėje, negalėsime kas-*

*) Skersinių sieksnių vadinasi toks keturkampis plotas, ku-
rio visi szonai lygus yra, kurio ilgis ir plotis turės po 1 sieksnį.

dien viso galo užkrauti. Perdaug ilgos, o siauros mėsžlavietės taip pat negeros, nės prie jų daugiaus oro prieis ir pertai mėsžlas pergreit pus, kō ne reikia daleisti. Pagal pradžioje antro punkto paduotą išvedimā mėsžlavietē užimanti 12 sk. sieksnių, turēs ilgio 6 sieksnius, o pločio 2; jaigu mėsžlavietē turētū užimti 18 sk s., tai jos ilgis bus apie 7½ sieksnių, o plotis 2½; dėl didesnių ukyscezių geriausia yra mėsžlavietē ilgio 8 sieksnių ir 4 pėdų, pločio 2 s. ir 6 pėdų.

Mažesnėse ukyscėse labjaus tiktų *apvalios mėsžlavietės*.

3) Išzrinktoje dėl mėsžlavietės vietoje geriausiai yra *iszkasti negiliā duobę su lygiā apacziā, tiktai truputį nuotakiā į vienā szonā*, kur bus įtaisytas sutrynas (apie jį truputį veliaus papasakosiu). Duobē gali turėti gylis 2, 3, 4 pėdas; bet niekados neturi ji būti gylesnė už 5 pėdas, nės jau tasyk prie apatinių sluogsnų suvis negalēs dasigauti oras, o pertai ir mėsžlas tenai suvis nebūs supuvęs. Tokias mėsžlavietes pavadijsime *duobėtomis*, atskirdami jas nuo mėsžlaviecių, įtaisytų ant *lygumos*, be iszkasimo duobės. Duobėtos mėsžlavietės tuomi geresnės už įtaisytas ant lygumos, kad prie jų reikia mažiaus atidėti trūso dėl sumynimo mėsžlo, nės tai galima atlikti suvarius į mėsžlavietę gyvulius (geriausiai galvius) ir truputį tenai pavaikius. Su mėsžlaviete, įtaisyta ant lygumos, to negalima padaryti, nės gyvuliai nenorēs lipti ant kruvos mėsžlo: ten jau reiks pacziam žmogui sumįti. Vienok szitokios mėsžlavietės tasyk tiktai tinka, jai yra baimė, kad iš žemės sunksis vanduo į iszkastā duobę, o tokiu budu ir į mėsžlą.

4) Apaczia kaip vienos, taip ir kitos mėsžlavietės turi nedaleisti srutoms iszsisunkti isz mėsžlo į žemę. Idant nuo to apsisergėti, mes renkame vietā dėl mėsžlavietės kur-nors ant molinės žemės; o jai tokios nėra, tai turime *visā apacziā mėsžlavietės iszkloti storai* (arti 1 pėdos storio) *moliu ir jį gerai ir drucziai sumusztį, suspausti, sutremti* (taip, kaip daro žmonės, taisydami kluonē t. y. stalde grendymus) arba *iszmuryti akmenimis, plytomis ar cementu* (tiesa, tai brangiai apsisis, bet už tai drucziaus ir ilgiaus laikys).

5) Mėsžlavietē turi būti aplinkui apkasta žemu krantu isz molio arba apmuryta neaugsztu mureliu isz plytų, idant vanduo, lyjant, negalētų dasigauti į mėsžlą, o taipos-gi, idant ir isz mėsžlo neiszbėgtų mėsžlinės sutros. Jaigu mėsžlavietės szonai būtų status, tai jau jų negalima iszkloti molių, nės jis nenorēs laikytis: reikia tiktai iszmuryti plytomis arba akmenimis. Apkasant arba apmuryjant mėsžlavietę, turime neužmirsztį, kad reikia vienam gale palikti tuszczia vietā, prireikus dėl įvažiavimo mėžiant ir dėl įvaymo galvijų, kurie turi suminti mėsžlą.

6) Labai naudinga mėsžlavietę apsdōti isz visų pusių medžiais, kaip va, kasztonais, liepomis ir kitais, kurie apsergētų mėsžlą nuo karszczių saulės spindulių, tankiai perdaug deginanczių mėsžlą. Apdengti mėsžlavietę stogu nereikia, nės datyrimas parodē, kad truputis vandens, kuris lyjant tiesiog puola isz oro ant mėsžlo, nieko jam nekenkia: mėsžlas apdengtas stogu lygiai geras, kaip ir suvis neapdengtas. Nereikia tiktai daleisti į mėsžlavietę vandens isz szalies.

7) Šalia mėsžlavietės turi būti įtaisytas sutrynas, t. y. vieta, į kuriā galētų susirinkti isz mėsžlavietės ir isz tvartų visos sutros labai reikalingos ukinikiū dėl palaistymo mėsžlo mėsžlavietėje. Norint įtaisyti sutryną, reikia szalia mėsžlavietės *iszkasti giliā duobę*, kokio masto arba ir daugiaus gilesnę už gylį mėsžlavietės ir visų tvartų, idant visos mėsžlinės sutros isz

mėsžlavietės ir isz tvarto galētų be jokio trukinimo subėgti į sutryną. Isz mėsžlo lengvai subėgs į sutryną sutros, nės apaczia mėsžlavietės yra nuotaki: reikia tiktai suvienyti sutryną su mėsžlaviete. Idant isz tvartų mėsžlinės sutros (skystos gyvulių iszmetos) galētų subėgti į satryną, reikia po žemę *pravesti medines rynas*. Idant dabar sutros, stovėdamos sutryne nesusigurtų į žemę, tai reikia į iszrinktā duobę dėl sutryno įstatyti suvis sveikā, drutā statinę arba kubilaitį, arba tą duobę sveikai ir drucziai iszmuryti. — Idant isz susirinkusių sutryne sutrų neiszsikvėptų amonijus, turime į jas įpilti sieros rugszties, arba vitrijoliaus (po kvortā — ant 60 gorczyų sutrų). Bet jaigu szonai sutryno iszmuryti su cementu, tai vitrijolius tasyk netinka, nės nuo jo nutrupā visas cementas; neužsimoka į sutryną berti ir gipso, nės jis nors tvartuose šugauna iszsigaruojantį amonijų, bet tai jam nepasiseka sutryne: tokiamė atsitikime nėra kitokios rodos, kaip tiktai kuotankiausiai sutras iszlieti ant mėsžlo mėsžlavietėje.

8) Didesniems ukinikams rodyja įsitaisyti ne vienā mėsžlavietę, bet kelias. Vienok ant syk reikia krauti mėsžlą tiktai į vienā, o tą jau pripildžius mėsžlu galima ir į kitā dėti.

Iszsirinkę vietā dėl mėsžlavietės ir prigulincziai tą mėsžlavietę įtaisę, galime į ją krauti isz tvartų mėsžlą. Czionai taipos-gi reikia mokėti apsieiti su mėsžlu, o dėlto tai reikia įsidėti sav į galvā sziuos prisakymus, kuriuos žemiaus paduodu:

1) Mėsžlą isz tvarto reikia iszvesti į mėsžlavietę syki ant dienos, o geriaus da dusyk arba trissyk, žinoma, jai laikas daleidžia. Ilgiaus kaip dieną tvarte laikyti mėsžlą negalima, nės po kokiai dienai jis pradeda smarkiaus puti, nuo to pasidaro daug amonijaus, kuris paskui vercziant mėsžlą laukan visas iszsikvepia, iszsigaruoja.

2) Iszneszus mėsžlą isz tvarto reikia kuogreicziausiai eilėmis jį iszskirstyti, ties vienu galu mėsžlavietės, sergiant, idant jis neužimtų ploto.

3) Iszskirsčius mėsžlą reikia jį sulyginti ir gerai suminti, idant į jį negalētų dasigauti perdaug oro, o pertai idant mėsžlas nepergreit putų. Dėl tos paczios priežasties, galus, to mėsžlo, kuris bus numestas szalia szonų mėsžlavietės, reikia užriesti ir taipos-gi drucziai suminti. Jai turi įsitaisę duobētā mėsžlavietę, tai lengvai galēs suminti suvaręs galvius į mėsžlavietę; bet jai-gi mėsžlavietē stovi ant lygumos, tai jau tiktai su žmonėmis gali suminti.

4) Mėsžlą reikia pradėti krauti ne per visā mėsžlavietę, bet tiktai nuo vieno galo (tolymiausio nuo tvartų) ir taip slinkties povaliai iki kitam galui: Nauda isz tokio krovimo bus ta, kad mėsžlas vienam gale greicziaus supus, nė kitam, o pertai ir isz tenai galima bus reikale greicziaus iszvežti mėsžlą ant dirvos.

5) Kraudami visokius mėsžlus mėsžlavietėse turime juos maiszyti, t. y. vienā eilę sudēsime arklių mėsžlo, paskui eilę galvijų mėsžlo, toliaus kiaulių mėsžlo, paskui vėl arklių mėsžlo, galvijų, kiaulių ir t. t. Tokis maiszytas mėsžlas tuomi yra labai geras, kad jis tinka dėl visokių dirvų ir dėl szaltų kietų, ir dėl sziltų minksztų.

6) Sumynus kiekvienā eilę labai naudinga ją apiberti po truputį smulkia žeme, (kaip va durpē, arba smulkus juodžemis), kuri ir mėsžlą truputi suspaus, ir sugers visā amonijų, kylantį isz puvanczio mėsžlo, ir apszaldydamas mėsžlą nedaleis jam pergreit puti, ir ant galo da padaugis kiekybę mėsžlo.

Vietan žemės dėl to pacio siekio galima pasigauti gipso.

7) Mėsle visados turi būti užlaikomas vienodas drėgnumas, idant mėsas nepridegtų, nesupelėtų, bet povaliai ir vienodai putų. Drėgnumo mėsai daduosime aplaistydami jį sykis-nuo sykio mėsžlinėmis sutromis, kurias sėmsime iš szalia ēsančio sutryno. Sutros apart to, kad sumažina greitumą puvimo mėslo, da lygiai padalina augmenų maistus tarp viso mėslo mėsžlavietės: mat sutros, papuolusios į mėsžlavietę, sutinka viename daigte daug maistingų dalelių, jas paleidžia ir nunesza toliaus, kur tų maistų yra mažiaus. Tokiu budu mes, aplaistydami sutromis mėsžlą apturime da ir tą naudą, kad mėsas visas vienaip geras, vienaip maistingas.

8) Mėsas duobėtose mėsžlavietėse n'eturi būti sukrantus augszcziaus 5 pėdų, o mėsžlavietėse, įtaisytose ant lygumos, augszcziaus 3½ pėdų. Darosi tai dėlto, idant mėsas labai nesusispaustų, nės tasyk jau oras į mėsžlą suvis nedasigautų ir mėsas negalėtų suputi. Kaip negerai dēt mėslo, jai į jį per daug daēina oro, taip-pat negerai, jai jo labai mažai į mėsžlą dasigauna: naudingiausia yra mėsžlui vidutinē kiekybē oro.

9) Idant mėsas neprastotų daug maistingų dalelių (nės jis ir gerasiai užlaikomas vis sziek-tiek jų prastoją), nereikia ilgiaus laikyti mėsžlavietėje, kaip 3 mėnesius, bet kas trecią, o jai galima, tai ir kas antrą reikia jį ant dirvos iszvežti.

Ateinancziame numeryje „U-o“ pasikalbėsime apie tai, kaip reikia elgtis su mėsžlu iszvežus jį ant dirvos.
J. St. Augys.

Dizenterija (arba Raudonoji, Kruvinoji, Greitoji).

Dizenteriją žmonės pažysta labai seniai, jau bus apie 2500 metų. Herodotas, senovės Greku rasztinikas, kuris gyveno keliais szimtmecziais prieš užgimimą Jėzaus Kristaus, savo rasztuose jau minavoja szitą ligą. Pats vardas ligos — dizenterija — yra žodis grekiszkas, ir lietuviszškai bus — negeras viduriavimas. Taip praminę ją garsusis senovės daktaras Hipokrates, kurisai gyveno apie keturiais szimtais metų pirmaus neg Kristus.

Dabar mūsų dienose dizenterija itin toli iszsiplatinus po svieta. Daugelyj sziltų szalių, kur ne esti szaltu žiemų, ji niekados neisznyksta. Tarpu tokiu szaliu ežia paminėsiu tik-tai Vidurinę Ameriką, Valakų žemę arba Italiją ir Balkanų pussalį (ant kurio yra Bulgarija, Serbija, Grekija, dalis Turkijos). Kitose-gi szalyse, kur ne taip labai szilta, dizenterija pasirodo tik-tai, kaip viesznia — pabus kelis metus, ir vėl isznyksta. Prie tokiu vidutiniu szaliu pri-guli ir Lietuvą, kurioj dizenterija tik-tai retkar-cziais atsilanko. Bet dabar sztai jau keli metai, kaip ji kas vasara pradėjo vieszētis pas mus, o už vis labjaus Suvalkų gubernijoje. Kas gal žinot, gal ji ir szimet aplankys mus. Užtaigi,

iki dar nepradėjo ji savo netikusio darbo, ne iszkelio bus apie ją pasikalbėti.

Nuo ko paeina dizenterija? Mokinti daktarai mislyja, kad priežastis jos yra kokie ten nuodai (truczna), kurie isikraustę į sveiko žmogaus kūną, pradeda jame vaisintis ir daugintis, užterszia kraują, naikina vidurius ir padaro ligą. Labju labjausiai szitoj ligoj sugenda storosios žarnos, tai yra paskutinē dalis to kelio, kuriom keliauja per žmogų valgiai ir gėrymai. Kelias-gi tas ve koksai yra: burna, stemplė (gerkle į pilvą), pilvas, laibosios (tėvosios arba dar kitaip plonosios) žarnos ir storosios, kurios užsibaigia užpakalio vartais.

Kokie ženklai ligos? Dažniausiai liga ap-sireiszkia ve kaip: Iszpradžiū žmogus asti tik-tai nesmagus, darbas jam nesiseka, valgyti nesinori, liežuvis apkepes, burnoj kartu, žarnos kaukia, gurguliuoja. Toliaus užpuola arba prietvarius, kuris neužilgiu pereina į trydą, arba iszsyk — tryda, kuri toliaus jau nebeatleidžia ir ko tolyn, tuo eina didyn. Iszpradžiū laukan varo tik-tai keletą sykiu ant paros, paskiaus-gi ligonis turi dėl to reikalo bēgioti kokią 20, 30, 40 ir daugiaus sykiu ant paros. — Greta su tuom pradeda baisiai skaudeti pilvą ir tusztymus. — Norint laukan ir labai tankiai eini, bet mėslo iszeina ant syk mažai, tik-tai keli szanksztai, o kaip kada ir mažiaus szaukszto. Laukan-gi vis norisi ir norisi. Varant mėsžlą neiszpasakytai skauda — kaip kada ligoniai nuo sopuliu net apalpsta o kartais dar ir užpakalinē žarna iszlenda laukan. Mežant ir-gi skauda. Myžalų nedaug — jie rausvi.

Trydai prasidėjus, eina dar paprastas skystas mėsas, toliaus mėslo esti mažiaus, o daugiaus, glitais, kaip snargliai, skystimo, dar paskiaus eina jau tik-tai tasai skystimas, prie kurio prisi-dideda greitai kraujui su puliais arba be puliu.

Retkarcziais kraują suvisai neesti, tik-tai puliai. Tokia dizenterija vadina baltąja, o ką su kraujais — raudonąja. Dar recziaus buna taip, kad mėsas eina juosvas ir baisiai atsi-duoda. Tokia dizenterija yra baisiausi: isz jos sunku jau ligoniui pasveikti. — Prie szitu ženklų ligos reikia pridėti karsztį ir szirpulus, kurie per visą laiką nesiliauja, nemigą įr didelį pasi-baigimą ligonio, taip, kad lieka tik-tai kailis ir kaulai.

Liga tęsiasi kelias nedēlias. Jaigu ligonis eina geryn, tai viduriavimas darosi geresnis, kraujui isznyksta, pasirodo tikras mėsas. Žmogus pradeda užsimanyti valgyti; spēkos (sylos) jo auga, ir į kokias 6 nedēlias gali visiszškai pasveikti. Bet ne visados taip dedasi, kitasyk ir per ilgą laiką negali atsigauti; o kartais ir nie-

kados jau nebesugryžta senoji sveikata: taip ir lieka žmogus ant visados paliegėliu.

Mirsšta dizenterija irgi nemažai. Žinomi atsitikimai, kad iš 100 apsirgusių sia liga pasveiko tik 40, o 60 numirė. Bet abelnai nuo dizenterijos iš 100 numirsšta tiktai kokia 15. Karsztose szalyse mirsšta kur-ką daugiau, neg pas mus.

Atsitinka nekarta dar ir taip, kad ligonis jau besitaissydamas iš dizenterijos žusta nuo kitų ligų, kurios labai pigiai gali apveikti apsilpita ir be to kuną.

Ant galo reikalinga atsimiti, kad nevysi taip serga, kaip augszeziaus apraszyta. Vienas su dideliu vargu gali iš lovos pasikelti, kitas-gi perserga dizenterija bevaikszeziodamas.

Gydymas ligos. Ligonį laikyti patale, kad nedarkytu savo spēku — ir be to jas liga gali iskraustyti.

Išspradzių ligos, iki eina dar paprastas mėsšlas ir ligonis dar neapsilpęs išzvalyti gerai vidurius: geriausiai duoti į vidų visiems žinomo ricino aliejaus (iš aptiekos pajėmus už kokią 20 kap.) po 2, 3 szauksztus ant syk. Vaikams po 1 szauksztą. Už dviejų adynų, jaigu viduriai neprasivalė da kaip reik, duokit da karta, ir taip toliaus, iki nebus naudos. Neužmirszkite, kad kiti ligoniai bjaurisi szita aliejų imti, tada duokit ji su virjtu sziltu pienu — 2 szauksztu aliejaus į sklenyzezią pieno. Vaikams gerai ji duoti su smulkiai sugrustu cukrum, dedant tiek cukraus, kad pasidarytu koszė. Ale jaigu ligonis silpnas, pasibaigęs, vidurinoja tiktai vienu skystimu arba kraujais, kada nematyt nė grumuluko tikrojo mėsšlo, tada nuo ricino aliejaus ligonis gali dar labjans apsilpti. Tokiuose atsitikimuose reikalinga sumažiti viduriavimą ir pastiprėti ligonį. Delto galima parodyti stiprią arbata, kavą, devyndropį arba kitaip vadinamą laszus daktaro Inozemcevo — po 15—20 laszų ant cukraus kas adyną (iš aptiekos imasi už 15 ar 20 kap.). Labai padrutina apsilpusius geras vynas, bet ir už gerus pinigų ji sunku dabar gauti, vietoj jo duoda dabar kromuose kasžinkokį nukvarbitą taip, kaip vyną, skystimą: žydėliai patys dabar pas savę slapta dirba tokį vyną. Užtaigi verzeziaus jau nusipirkti gero konjako (už 150 k.) ir duoti ji su kava, arbata, pienu, arba su vandeniu — szauksztą konjako ant sklenyzezios koto. (Toliaus bus.)

Gyvu liu ligos.

(Tasa)

4. Persiėdimas. Jaigu nepripratusį prie soczių, gardzių paszarų gyvuli paszeri geru paszaru, tai jisai godžiai ēsdamas, privaro taip pilną pilvą, jogiai jis jau negali priimto ēdesio permalti.

Taippat gali atsitikti ir nuo to, kad peralkęs gyvulus gauna kiek tik jis nori priėsti, kad ir nelabai gardzių daigtų: gyvulus skubina ēsti vėlei paduotą paszarą; jam nēr kada nė sukramtyti, nė suseilėti ji prigulineziai, jam rupi tik kad kuonodaugiausiai jo praryti. Ant galo, jaigu tik ką (norint ir vidutiniszkai) paėdusį gyvulį paimsime prie sunkaus darbo, arba greitai ji pradėsime vyti, irgi gali tapati atsitikti, kaip ir nuo tikro persiėdimo.

Ženkla. Gyvulus nieko neėda; daugiau guli, nė stovi, kaip kada stena; mėsžlą varo recziaus, nė sveikas. Mėsžlas sausas, ne taip kvepia, kaip sveikas, jame aiskiai matyt liekanos nepramalto paszaro: grudai, supjanti szaudai. Prisikiszus ausia prie kairiojo tusztymo palei szonkaulius, vos-nevos gali išzgirsti silpną oszimą, o kaip kada negirdėti nė jokio oszimo. Taip rodo, kad pilvas labai lėtai dirba savo darbą. Ir toliaus prie klubų taiposgi gali dasiklausyti, kad ir žarnos menkai kruta. Jaigu gyvuliui neduoti ēsti arba tiktai lengvai permalamus paszarus ir tai ne po daug ant sykio, tai į kelias dienas ligonis pasveiksta. Bet gali da taip atsitikti, kad suėstas užsistovėjas paszarus pradeda viduriuose leisti, puti, tada pasidaro daug visokių vėjų, kurie ispuezia gyvuliui vidurius. Jaigu tai atsitinka pas arklius, tai jie nuo pilvo skaudėjimo, pradeda voliotis, smarkiai sujudina žarnas ir jos gali trukti. Per tai ne reikia duoti tokiuose atsitikimuose gyvuliui voliotis.

Roda. Suvisai per kokią pusę paros (12 adynų) neduoti gyvuliui ēsti, norint jisai ir išrodytu norą szį tą suėsti. Trj pilvą gryžte sausų sziaudų, prietam apszlaksztyti pilvą tarpuntynu. Kelissyk ant dienos pavadžioti arba išlėto pavarinėti ligonį po koki pusadynį po kiemą.

Į vidų duoti sziltą (ne karsztą) skystimą virytų remunėlių su paprasta arba su szalta (glauberio) druska po 2 arba 3 szauksztus ant sykio; arba da geriaus įpilti bonką szilto vandens sumaiszius su puse skleinyzezios aliejaus.

Į vidų užduoti skystas gydyklas arkliams reikia iš bonkos. Bonką reikia kiszti į snukį iš szono per tarpą, kur nēr dantų, kad arklys neperkastų dantimis bonkos.

Kada prasiliuosuos gyvulio viduriai, duoti ēsti lengvai pakeliamus paszarus: žalę žolę (szėką), smulkiai sukapotus brokus, supjantą szieną — tiktai nepodaug ant sykio.

Prietvarius. Jaigu gyvulus negali išvaryti laukan mėsžlo, tai sako, kad ji užpuolė prietvarius.

Priežastis. Prietvorius gali atsitikti: 1) jai gyvulus gerai szeremas negauna, kiek jam reikia prasimanksztyti; 2) jai duoda jam ēsti negerą, sausą, sunkų, mažai turintį maistingų dale-

lių paszaro, kaip tai — nepjautus sziaudus, su-
tersztą, supuvusį szieną ir kitokius panaszius
ant szitų daigtus.

Ženklaai. Gyvulys tankiai bando varyti
laukan mėszlą, bet nieko negali padaryti. Pa-
kėles vuodegą, žergiasi, kuprinasi, pueziasi, stena,
bet visgi mėsblas arba suvisai n'eina arba iszeina
tiktai nedideliais siaurais grumuliukais. Gyvulys
vis-gi prigulincziai negali iszsivalyti. Atsitinka kaip-
kada, kad gyvulys, kelisysk taip baisiai besisteng-
damas, ant galo iszvaro, kiek jam reikia, mėszo
ir pasveiksta. Bet tankiai pats gyvulys nieko
negali padaryt, tada neatbutinai reikia jam duoti
pagelbą. Nedarant jokios rodos gyvuliui pradeda
žarnas skaudeti; užpakalinė (paskutinė) žarna,
pilna prisivėlusio mėszo prispaudžia kaklą myžal-
inės puslės; pertai užsidaro vartai myžalams, ir
gyvulys ne tik negali mėszo iszvaryti, bet nei-
stengia ir myžalų iszleisti. Jaigu taip atsitaiko
su arkliais, tai sako, kad arklių „unsoczius“
pjauja, (norint unsoczius gali užpulti ir nuo kitų
priežasczių); tokį pat padėjimą kitų gyvulių va-
dina pelių pjovimu ir dažnai žmonės per ne-
iszmanymą, norėdami peles nudurti, iszminges-
ni-gi, tikėdamiesi kraują praskirti, suvis nereika-
lingai bado yla arba gniaužo replėmis gyvulį.

Roda. Duoti į vidurį vaistų (gydyklų) ant
iszvalymo žarnų: 1) ricino aliejaus, po pusę
stiklo kas 4 adynas, 2) arba po pusę svaro
angliskos, arba karczios druskos, 3) arba
po pusę svaro glauberio druskos 4) arba po
pusę stiklo lininio, kanapinio aliejaus, 5)
ant galo, n'ėsant tuomi sykiu paminėtų vaistų, ga-
lima duoti ir naftą (kuria žmonės paprastai
vadina gazu) sumaiszius pusiau su vandeniu,
idant ji neestu taip labai žarnų. Druskas tas,
kurias augszeczius paminėjome, galime duoti arba
su sziltu vandeniu, arba su vyritu remunių
skystimu. Jaigu gyvulys su sykiu negali ir isz-
myžti, tai vyritų remunių skystimas yra labai
naudingas. Kartais ir szitų visų vaistų esti ne-
gana, o tiesą pasakius nuo jų gyvuliui reikia dig-
cziai kentėti, nės mėslą vis-gi reikia jam pacziam
iszvaryti, o tai nepigiai jam atsieina. Geriaus
padaeda kitokia roda. Reikia turėti arba tam-
tikrą gumelastikinę žarną, per kurią varosi van-
duo ir kitoki skystimai per užpakalinę skylę,
arba bent blekinę leikutę, prie kurios plonojo
galo prinituota nuo kuokio sprindžio (8 colių) il-
gio dudelė, bet ne tiesiog prinituota, ale taip, idant
ji būtų užsikreipus į szalį. Užsisukusią prini-
tuota dudelę įkiszta per užpakalinę skylę į pas-
kutinę žarną. Tiktai kiszti reikia atsargiai ir
isz lėto, idant nejdreksti žarnos. Įkiszus
visą užsisukusį leikos galą, reikia at-
kreipti platųjį jos galą į virszų ir įpilti

kokią puskvortę (2 stiklu) vasarinio (drugno)
vandes. Jai visas vanduo greitai susigers, tai gali
varyti ir 4 stiklus. Isztraukus prietaisą, reikia
laukti, ar nepradės eiti mėsblas. Jai per 2 va-
landas mėszo gyvulys neiszvarys, tada padaryti
taip, kaip ezionai pasakyta, dar syki, ir taip elgtis,
iki nebus nandos. Gali da kartais ir taip atsi-
tikti, kad vanduo isz leikos arba suvisai nesi-
geria, arba, jai ir susigeria, tai vos tik spėsi isz-
traukti prietaisą laukan, tuojaus ir visas vanduo
iszbėgs isz žarnos. Tai yra ženklas, kad visa
žarna taip prisikimszus, jogiai jau nėra vietos
vandeniui. Tada nėra jokios rodos, kaip tiktai
mėszlą isz užpakalinės žarnos su ranka
isztraukti. Tiktai bjaurėtis nereikia, nės ran-
kas galima nusiplauti! Ir gyvulys bus sveikas ir ran-
kos tyros (czystos)! Tai-gi, apipjauszczius
nagus, idant jie nedraskytų žarnos, isztepk ranką
taukais ir suglaudęs visus pirsztus į kruvą, įkisz-
k į žarną ranką, (vis tiek ar tiesiają ar kairiają) ir,
kiek pasieksi mėszo, isztrauk jį laukan. Potam
pilk vandenį per leiką, kaip augszeczius pasakyta.
Bet sztai dabar klausymas, kur-gi gauti tokią
leiką, arba gumelastikinę žarną? Leiką reikia liepti
padaryti blekoriui; daugiaus per 3 auksinus (45
kap.) vargiai pareis. Gumelastiko-gi žarną ga-
lima gauti tiktai ar aptiekoje, ar tam tikruose kro-
muose ir ji jau brangiaus pareis. Kaip suja apsi-
eiti, reikia gerai pasiklausti aptiekoriaus.

Kaip pažiti, kiek turi metu arklys.

Geriausiai tai galima numanyti pagal dygimą ir
dylimą dantų. Mat pas arklius, kaip ir pas žmones, na
visi dantys vienu laiku iszdygsta, bet vieni pirmiaus,
kiti paskiaus; taipos-gi ne visi dantys vienaip dyla, bet
vieni greicziaus nudyla, kiti vėliaus. Jaigu kas gerai
žino, kada koks dantis arklio iszdygsta ir kaip jo dan-
tys dyla, tas lengviai galės spėti, į kelintą metų gy-
vulys yra įstojes.

Suaugęs arklys turi kiekviename žande po 6 pry-
szakinius ir po 12 kruminių (garuoksztų) dantų; dri-
gantai-gi (eržilai) dar po 2 iltinių. Užtaigi pas dri-
gantis iszviso 40 dantų: apatinių 20 ir virszutinių 20;
pas kumeles-gi iszviso tiktai 36 — apaczioje 18 ir
virszuje 18. Pryszakio dantys esti trejopi: pacziam
pryszakyje stovi greta 2 *viduriniai* (žmonės bene *kukiais*
juos vadina); isz kiekvienos szalies paliai vidurinius
esti po vieną *tarpinį*; ir ant galo dar po vieną kiek-
vienoje pusėje *krasztinį*. Taigi isz 6 pryszakinių dantų
2 *viduriniai* 2 *tarpiniai* (tarpe vidurinių ir krasztninių)
ir 2 *krasztiniai*. Szituos vardus dantų reikia gerai įsitē-
myti, idant suprasti, kas toliaus bus parasyta. Tarp
pryszakinių dantų ir kruminių (garuoksztų) yra tuszczia
vieta, kurioje pas drigantus ikiuto *ltinis* dantis arba
tiesiog *iltis*.

Kruminių dantų, arba garuoksztų, kiekvienoje pu-
sėje žando, po 6 esti: *pirmas*, *antras*, *treczias*, *ketvirtas*,
penktas ir *szesztas kruminis*, skaitant nuo pryszakio į
užpakalį.

Abelnai visi dantys arklių esti dvejopi: *pirma*
eilia dantų, arba *pirmieji*, arba dar kitaip *pieniniai*

vaadinami, kuriuos arklys augdamas meta. Ant vietos išspulusių pirmųjų dantų išdygsta antra eilia dantų, arba tikriejie arklio dantys, kurių arklys jau ne meta per visą gyvenimą, žinia, jaigu kas jam neiszmusz juos arba nuo ligos jie patys neiszpuls.

Pryszakiniai dantys, kaip pirmieji, taip ir antrieji ant krantomų pusių turi juodas su baltais krantukais duobutes. Krantukai duobuczių išz lauko pusės augstesni už kitus išz vidaus pusės krantukus. Nuo kramtymo dantys dyla ir, kas nudilo, jau nebeatanga. Kuo daugiau arklys kramtęs yra, t. y. kuo ilgiau jisai ant svieto gyvenęs, tuo daugiau sudilę jo dantys, tuo negilesnės duobutės dantų.

Ne visi pryszakio dantys lygiai dyla. Pirmucziausiai nudyla viduriniai pryszakiniai, po jų tarpiniai ir ant galo krasztiniai.

Dabar gerai įsidėję į galvą, kas jau yra paraszyta, pažiūrėsim, kaip pažiti arklio metus.

Kumelukai gali atsirasti arba suvisai be dantų, arba su 12 kruminių — kiekvienoje pusėje žando po 3 — pirmas, antrasis trečias; retai atsitinka, kad patūrėtas kumelys turi vidurinius pryszakio dantis. Jaigu kumelukas atsirado suvisai be pryszakinių dantų, tai, per 2 nedėlias išauga viduriniai pryszakio dantys.

Už 6 nedėlių pasirodo tarpiniai.

Už pusės metų (kaip kada apie 9 — tą mėnesį) atsiranda krasztiniai.

Pabaigoje pirmų metų krantukai duobuczių vidurinių dantų jau nudilę, bet duobutės dar mažumą žymi; krantai tarpia jų susilyginę (atsimkite, kad krantai pryszakinių būna nelygus ir krasztiniai tik ką dar daugę iki kitų, bet nė trupucio nenudilę).

Pabaigoje pirmųjų metų išdygsta irgi ketvirtas kruminis dantis. Jisai pasilieka ant viso amžiaus, t. y. priguli prie tikrųjų (antraeilų) dantų.

Už pusantro metų — duobuczių vidurinių nežymų; duobutė tarpinių dar yra; krantai krasztinių abudu lygaus augsczio.

Už dviejų metų — duobutės esti tiktai ant krasztinių; ant tarpinių ir vidurinių visizkai nėra duobių. Išdygsta penktasis (tikrais) kruminis dantis. Dveigys kumelys (dviejų metų) turi išzviso 12 pryszakinių pirmųjų (pirmaeilių, pieninių) dantų. 12 pirmųjų kruminių ir 8 tikruosius kruminius — (ketvirta ir penktą).

Apie pusiau trečius metus — išzuola pirmas ir antras išz pirmaeilių kruminių dantų; ant jų vietos išz auga antraeiliai kruminiai dantys. Tai po-gi išzuola viduriniai pryszakio, išdygsta jų vietoje tikrieji. Išdygę antraeiliai dantys per 6 mėnesius suvisai suauga.

Tai-gi pasibaigus trečiams metams viduriniai pryszakio ir 1-mas su 2-uoju kruminio antraeilu suvisai užaugę, ir pryszakiniai jau pradeda dilti. Tame-gi laike isznyksta duobutės krasztinių pirmaeilių.

Pusiau-ketvirtus metus — arklys mēta tarpinius pryszakinius. Krantas išz lauko duobuczių vidurinių nudilęs sulyg kitam išz vidaus pusės krantu. Pas kitus arklius sziuomi laiku prasikala szesztasis kruminis dantis, bet dažnai jisai atsiranda tiktai pabaigoje ketvirtų arba pradžioje penktų metų. Į pabaigą ketvirtų metų — tikrieji (antraeiliai) tarpiniai pryszakio dantys suvisai yra užaugę ir pradeda jau dilti; pas drigantus prasikala apatiniai iltiniai.

Pusiau penktus metus — atsiranda antraeiliai krasztiniai pryszakio dantys. Išz vidaus pusės tarpinių dantų pradeda dilti, krantai-gi išz lauko pusės jų jau nudilę sulyg kitų krantų. Pasirodo augstutinės iltys. (Toliaus bus).

Žinios iš Lietuvos.

Trakai (Vilniaus rėdybos). Dabar neperseniai iš Aukštadvario į Trakus važiuo pacztorius. Pakeliuj' prisikabino prie jo žydas ir praszė, kad jį pavėžjtu, o už tai pastatė pacztoriui kelis „ypus“. Po-tam juodu sėdo važiuoti. Pacztorius, jau užsigėręs, norėjo sutrumpiti sau kelią ir vietan aplink ežerą, kur ėjo kelias, patraukė per vidurį ežero. Mat žmogus užsitraukęs drąsesnis. Vos tik davažiavo iki viduriui ežero, ledas su-lyžo ir visi szmakszt po ledu. Arkliai su vežimu tuoj nuėjo į dugną, o pacztorius su žydpalaikiu da iszkilo ir ėmė gelbėtis. Bet kur tik užsikabys už ledą, tai ledas ir luszta, kur tik užsikabys, tai ir vėl luszta. Žuvininkai, besitrusiant pakrasztėje, pamatė szitą nelaimę ir szoko gelbėti. Vienok negalėjo prisiartinti, nės ledas vis aplinkui lyžo. Tada užmetė skęstantiems virves. Nabagai grybszt, grybszt, o czia sustingę pirsztai nesuma virvės. Pacztorius sugriebė paskiaus virvę danti-mis ir jį isztraukė, na o žydpalaikis kaip nuskendo, taip nuskendo.

Tai mat ką daro arielkėlė! Kad pacztorius būtų neužsigėręs, tai būtų atsiminęs, kad nieks nevažinėjo per vidurį to ežero.

Trakų žmogus.

— Szia vasarą, sako, busę labai daug karklvabalių. Tie vabalai labai naikina medžių lapus. Taigi, idant Lietuvoje sodnų medžiai, arba ir kiti medžiai, savo žaliomis galvomis linksminantieji namiszkius, neliktų plikais da pirm mėnesio lapkriczio, duodame czia rodą, kaip naikinti karklvabalius, kada apgula medžius. Karklvabalius reikia krėsti nuo medžių dieną, ypacz szaltose dieneose, kada sustingę vabalai kabo nesijudinant apaczioje lapų ir szakuczių; surinkus nuo žemės į maiszą, reikia užpilti verdancziu vandeniu ir iszmesti žasims, antims, visztoms ir kiaulėms, arba į mėszylyną.

O reikia žinoti, kad karklvabalai labai sunaikina ypacz vaisinius medžius, kurie mažiaus vėda ne tik tais pacziais metais, kada užzuola karklvabalai, bet da ir ateinancziais metais. Dėlto-gi karklvabalių nēr ką labai gailėtis.

Iš Suvalku rėdybos. Kaip tai miela ir smagu ant szirdies, kada žinai, kad ir mes, prasziokeiliai, turėsime laikrasztį; mes tikimėsi, kad tame laikrasztyje rasime daug gerų ir naudingų žinių, daug pamokinimo. O mums labai reikia nors sziek-tiek prasikrapsztyti akis, kad musų nevadžiotu už nosies ir neapgau-dinētu kiekvienas pėreiga svieto. Kas tik dabar musu neapgau-dinėja! Negu tik tas, kas nenori. Mes dažnai pasisznekame, pasipasakojame vienas-kitam apie visokias szelmystės, kokias su mumis daro žydai ir kiti musų prieszai, bet, kaip nuo jų iszsisergėti, nežinome, arba jaigu žinome, tai negalime iszsisergėti dėlėi musų tamsumo. Asz czia apraszysiu nekuriuos apgavimus ir mėgisiu parodyti, kaip nuo jų iszsisergėti. Man teko gana ilgai buti Suvalkuose; czia yra apielinkės sudas (okružnas sudas), užtatai į Suvalkus atvažiuoja daug lietuvių su savo provomis. Kožnas išz musų, kuris nori provotis, turi pasisamdyti advokatą. Rodosi labai prastas darbas; atvažiavai į Suvalkus, nuvėjai pas katrą nori advokatą, susiderėjai ir gana. Bet ne taip prastai iszseina su mumis. Daugumas išz musu atvažiuoja į Suvalkus, suvis nežinodamas, kokie czia advokatai, katras geresnis ir pas kurį eiti. Tose karcziuose, kur sztoja lietuviai, sėdi miesto valkatos, varnai, kurie luakia maisto. Jie tuojaus prieina prie žmogaus, klau-sinėja išz kur, ko atvažiavo ir taip toliaus; paskui pradeda rodyti, kuris advokatas geriausias, siulosi nuvesti, žodžiu pasirodo geriausiu žmogum. Lietuvis nieko ne-

žinantys tiki jam ir brenda paskui jį; jis tik to neapsimislyja, kad toks karciziamos-gyventojas nedykai duoda rodas; jis jau papirkta advokata, kuris, žinoma, menkas advokatas, jaigu tokiu budu gauda žmones. Geras advokatas su žulikais nesusidės, jis ir be jų turi uždarbi. Tokiu budu žmogus papuola pas menką advokatą, negana to, jis užmoka dviems advokatams: tam kuris nuvedė ir tikramjam; dažnai dar pareina užmokėti ir treciamjam advokatui, o tai taip atsitinka: atvažiuoja žmogus į Suvalkus pažiūrėti savo provos; sutinka jis kitą valkatą, kuris pradeda jam peikti jo advokatą o girti kitą, kurio jis pasamdytas; tokie valkatos moka snekėti ir taip pertikrina žmogų, kad jis eina pas savo advokatą, atima nuo jo provą ir nesza pas kitą, kurį naujai jam įrodyjo naujas žulikas. Ne taip lengvai papuola į rankas tų valkatų tas isz mūsų, kuris isz namų važiuodamas jau žino, pas kokį advokatą eiti. Bet czia atsiranda kiti apgavimai. Advokatai, kurie sėdi prie gminų sudų arba prie „miravų sudžių“, o taipgi rasztinškai davinėja žmonėms visokias rodas; ateina pas tokį geradėją žmogus pasiteirauti apie provą; pasirodo, kad jis su savo provą turi eiti į apielinkės sudą; tas geradėjas sudera, paima pinigų ir popieras ir paskui jau pats persiunczia advokatui į Suvalkus. Už savo menką darbą paima didelį pelną, nės dažnai advokatui jis užmoka tik treciąją dalį to, ką pats paėmė. Kur kas daugiau užmokėjęs, žmogus gauna menką advokatą dėlto, kad geresni advokatai nedaro tokių sutaikų su visokiais apgavikais. Man rodosi, kad kur-kas iszmingingiausias ir naudingiausias dėl savęs padarytume jaigu eitume klausis, koks geresnis advokatas, pas tokį žmogų kuris isz to nepelnauja o kuris daugiau žino už mus (juk geresni advokatai vis-gi žinomi savo rėdyboje), o paskui nuvažiavę į Suvalkus tiesiog eitume pas advokatą neklusydamis kokių ten girtuoklių. Juo mažiaus bus teirautojų ir tarpininkų, juo pigiaus pareis užmokėti. Ant galo jaigu neturi isztikimo žmogaus, su kuriuom galėtum pasiteirauti, tai eik į sudo kanceliariją ir klausk, kokie czia yra prisiekę advokatai; to pasakys kelis, o isz tų rink pats, nors ant pirsztų mindamias, o vis geresniaus iszeisi. Nuveisi pas vieną pasiderėsi, pasikalbėsi, jaigu nepatiks, arba brangysis, eik pas kitą, iki nerasi tokio su kuriuom susitaisy. Bet ne jieszkok tik dėl savęs geradėjų tarp valkatų ir karciziamos nuolatinių lankytojų! Jaigų nežinai, kur gyvena tas ar kitas advokatas, tai pasiklausk policijanto ar ko kito. Ką asz czia parasziau apie Suvalkus ir tą rėdybą tas pats darosi ir kitur.

Kaip žydai moka mus apgauti su obligais, ne vienam žinoma, dėlto geriaus nueiti pas rejentą padaryti obligą. Bet turin pripažinti, kad ir darant aktus pas rejentus atsitinka apgavimai, žinoma, kur kas recziaus, nei be revento. Tarp reventų pasitaiko kaip koks nedoras žmogus, kuris už pinigų daro suktumus, arba kad ir pats rejentas nedaro, tai jis neprižiuri gerai savo rasztininkų, kurie ir naudojasi isz žmonių neiszmanymo. Lietuvoje juo lengviaus tokiems žmonėms daryti suktumus, kad aktai darosi maskoliszkos kalboje, kurią retas isz mūsų moka. Teisybė dėl lietuvių, gyvenanczių Suvalkų rėdyboje yra maža proga apsisergeti nuo tokio nelabo, bet apie ją niekās isz mūsų nežino. Dėlko mes nežinome? Dėlto, kad įstatymai iszduoti tik maskoliszkos kalboje. Tarp įstatymų apie rejentus, iszduotų dėl lenkų karalystės, prie kurios priskaityta ir Suvalkų rėdybą, yra toks artikulās: „asaboms, daranczioms rejentaliszkus aktus Varszavos sudų apielinkėje duodasi tiesa gauti apart maskoliszko iszguldymo, taip-gi vertimą kalboje vietinių gyventojų su atsakymu

revento už tikrumą vertimo, prie tam pirmutiniu (podlinai) aktu skaitosi maskoliszkas iszguldymas“ 249 art. Tai-gi isz szito įstatymo, matote, broliai, kad mes gyvenantieji Suvalkų rėd., jaigu darome kokius aktus pas rejentą, tai galime pareikalauti, kad jis mums suraszytu aktą ir lietuviszkai, žinoma, imdami nuo revento ir lietuviszkai suraszytą aktą, mes turėsime jam daugiau užmokėti, nē kaip darydami aktą tik maskoliszkai. Bet retas isz mūsų nemoka lietuviszkai skaityti, maskoliszkai-gi rėtas moka, užtai imdamas lietuviszką aktą galės persitikrinti ar tikrai suraszytas aktas.

Tarp tų paczių įstatymų apie rejentus, lenkų karalystėje, yra dar ir toks artikulās: „Miraviems sudzioms ten, kur nėra revento, ir gminų sudams daleista patvirtinti: 1) privatiszkus aktus apie sutarmes ne daugiau 500 rb. ir t. t.“ (220 art.). Prirasza prie to įstatymo kalba; „daminėti szitate artikule privatiszki aktai pristatomi dėl užtvirtinimo Miraviems sudzioms ir gminų sudams gali buti iszguldyti apart maskoliszkos kalbos ir kalboje vietinių gyventojų, bet jaigu isz tokio akto iszeitu prova (byla) ir jis butu pristatytas sudan, tai kartu su pirmutiniu aktu turi buti pristatytas ir jo vertimas ant maskoliszkos kalbos, taip-pat patvirtintas“ (pas tuos paczius urėdņikus). Pagal szitą įstatymą mes, lietuviai Suvalkų rėdybos, darydami tarp savęs sutarmės (kontraktus) ant sumos iki 500 rb., galime suraszyti tą kontraktą lietuviszkai ir duoti gmino sudui užtvirtinti; po iszvertimui tas aktas turės tokią-pat svarbą kaip rejentaliszkas. Paskui, jaigu katras isz padariusių kontraktą, nenorėtu prigulincziai jo pildyti ir reikėtu užvesti priesz jį provą (bylą), tai, pristatant sudan tą kontraktą, reikia apart lietuviszko pristatyti dar maskoliszką jo vertimą. Turin priminti, kad taip suraszyti galime privatiszkus aktus t. y. tokius, kuriuos galime be revento daryti; kaip žinote nekuriuos aktus neatbutinai reikia pas rejentą daryti, kaip antai žemę parduodant ir k. Privatiszkus aktus kiekvienas gali raszyti toje kalboje, kokioje nori, tik-tai pristatant į sudą reikia sudėti maskoliszką vertimą: taip skolįdams asz galiu iszduoti obligą lietuviszkai. Bet Lenkų karalystėje tokius privatiszkus aktus galime padaryti lygiais rejentaliszkiems, duodami gmino sudams užtvirtinti.

Daugelis isz mūsų moka lietuviszkai skaityti ir raszyti; nemokantiems ne taip sunku iszmokti, kaip maskoliszkai; užtai tuodu įstatymų mums labai naudingų. Juk dėlko mus visokie pereigos svieto gali apgauti: žydai, miesto valkatos, ir t. t. Dėlto, kad mes akli, tamsūs žmonės ir per savo tamsumą neapsvietimą mažai iszmanome. Czia asz noroms-nenoroms turin užkabiti didžiausią priežastį mūsų neturystės, ir nelaimių, tikėdamas, kad tarp mano brolių muzikų daug norinczių su manim pasikalbėti, asz apie tą didį dalyką kitam laiszke pakalbėsiu, nės gana daug reikia kalbėti. Gale szio laiszko pranesziu apie dvi kriminaliszkas provas, kurias sudyjo dar priesz kalėdas; tos provos rodo, prie ko atveda vaikus blogas jų auginimas. Priesz kalėdas Suvalkuose sudyjo du vaikinai, vieną kokioms dviems nedėlioms angsczciaus kito; kožnas isz jų dar nepilnametis — apie 18 metų, kiekvienas isz jų buvo apkaltįtas už tai, ką varu iszžargdino mergaitę, kuriai dar nesuėjo 14 metų (viena isz tų mergaiczių 12 m., kita 11 m.). Reikia žinoti, kad jaigu tokį nusidėjimą padaro su mergaitę neturinczia 14 m. tai baumsės įstatas sunkiai baudžia; kožną isz tų vaikinų apsudyjo ant 4 metų katorgos. Vienas isz jų vienturtis sunus senų tėvų, kuriuos jis turėjo ant senatvės už-

laikyti. Senelis tėvas po kelis syk laike provos siulė sudui 100 rubl., mislydamas, kad galima išpirkti.

Dabar pakalbėsiu apie apgavimus, į kuriuos mes įpuolame dėlto, kad mažai išmanome, mažai apsisivietę.

Žinome, kad labai naudingas ir geras daigtas, jaigu žmogus moka raszyti ir skaityti. Bet kaip „nėra to pikto, kas ant gero neiszeitu“, taip ir adverniai, nėra to gero, kas kartais neiszeitu ant pikto. Dažnai mums pareina pasiraszyti: kanceliarijoje, sude, pas kunigą ir t. t.; jai pats nemoki, tai turi kito praszyti ir dar jam užmokėti. Todėlei tulas isz musu prasimokina pasiraszyti savo vardą ir pravardę, arba jaigu lietuviszkai moka skaityt, ir raszyti, tai vardą ir pravardę prasimokina dar maskoliszkai pasaszyti. Isz to iszeina sztai kokie atsitikimai: Žmogus skolina 10 rb., arba kelis rublius nuo žydo; suraszo obligą ir paskui pasirodo, kad jis kaltas szimtai arba daugiaus. Dėlko taip atsitinka? Dėlto, kad žmogus pasiraszė, nežinodamas kas ant tos popierelės pasaszyta. Jai žmogus moka tik lietuviszkai, tai žydas pasaszo obligą maskoliszkai, kalbėdamas, kad obligas pasaszytas lietuviszkai jokios svarbos neturi, jaigu žmogus moka tik pasiraszyti maskoliszkai, ar lietuviszkai, tai žydas pasaszo obligą, ar sziaip, ar taip, nės žino, kad žmogus neiperskaitys. Padėjai savo ranką ir mokėk, nės sunku darodyti netikrumą obligo. Arba paskolino, padėkime, žydas žmogui 200 rb.; atėjus laikui mokėti, žmogus atnesza ir atiduoda žydui 200 rubliu, o szitas sugražina obligą; neilgai trukus tą žmogų szaukia žydelis į sudą ir pajieszko 200 rbl. pagal tą patį obligą; žmogus atėjęs į sudą, ginasi: „asz, sako, užmokėjau, jis man ir obligą sugražino,“ vienok pasirodo, kad žydas sugražino, ar akyse suplėszė kasžin kokią-ten popierelę, paņaszia ant obligo, tiktai ne obligą. Tokiu budu žmogus turi antrą kartą užmokėti. Papasakoti atsitikimai buvo provoti Suvalkų apielinkės sude (okružnam); ir daug tokių ir joms panaszių atsiranda provų. Sudas negali grynām žmogaus žodžiui tikėti, kad rasztaš kitaip rodo. Aiszku, kad nemokant gerai ant raszto, geriaus pas rejęnta daryti tokius obligus ir pasiraszymus. Kartais pasiseka iszaiszkjti žydo suktybę. Neseniai Suvalkų sudas sudyjo tokią provą: Isz Senapilės (Marijampolės) žydas J. jieszkojo nuo ukinjės Z. 600 rb. pagal vekselį, kurį iszdavė miręs jos vyras. Ta žmona pavaldė visus palaukus po savo vyrui, užtatai turi atsakyti už jo visas skolas. Nabaszujkas Z. buvo labai turtingas ukinjkas, kuris niekuomet neskolino pinigų, užtatai ukinjė Z. apkaltino žydelį J., kad jisai pats pasaszė tą vekselį ir pravardę jos vyro. Tyrinėjimas „sliedovatelias“ neiszaiszkino žydo kaltenybės ir kriminaliszka prova buvo pertraukta. Tada žydas iszėjęs teisium isz kriminaliszkos provos, vėl užvedė civiliszka provą, pajieszkodamas tą 600 rb. Bet advokatui V. pasisekė iszaiszkjti, kaip tikrai stovi dalykas. Miręs ukinjkas Z. kartą pasiranczyjo už savo pažįstamą ukinją Sz., kuris pasiskolino nuo žydelio J. 100 rb., tiktai ant vekselio vietoje to, kad pasiraszyti isz pradzių Sz. o po jam „pasiranczytojas „Z.“ ir pridėti žodi „pasiranczytojas“; juodu pasiraszė tik savo pravardes ir pirmutinis pasirasze Z. Potam Z. neužilgo numirė. Žydelis sztai ką daro atkirpo nuo vekselio krasziuką su pravardė Sz., ir vietoje szimto rublių pasasze 600 rublių; tokiu budu Z., neskolineš nē skatiko, pasidarė skoliniku 600 rb.; paskui kad geriaus apgauti, jis nuvėjo pas savo tikrą skoliniką Sz., nusineszė kokį ten vekselį ir sako: parmainykime vekselį ant obligo, man pinigų nereikia, asz palauksiu. Sz. nusistebėjo, matydamas tokį geradėją žydį, kuris nē pinigų nereikalauja, nors laikas mokė-

jimo buvo perėjęs ir dar maino vekselį ant prasto obligo (juk žinote, kad vekseliui tiesa ir sudas labjaus tiki nei prastam obligui). Sz. iszdavė obligą, o žydas nuplėszė krasztelį vekseliui, kur turėjo buti pasaszytos pravardės, ir atidavė Sz. O tai žydas turėjo kitą vekselį be pravardzių, tik tyczia nuplėszė krasztelį rodydamas, kad jis nuplėszė paraszus. Sz. nesudraskė ir nepametė to vekselio bet nuneszė ukinjkei Z., kurios vyrui buvo iszdavęs obligą ant 100 rbl., kada tas pasiranczyjo už jį priesz žydą J. Tokiu budu susirinko visi tie vekseliai ir obligai ir jais pasiseke parodyt žydo suktybes. Turiu dar pasakyti, dėlko galėjo vietoje 100 rbl. pasaszyti 600 rbl.; buvo taip: popiera, ant kurios pasiraszė Z. ir Sz. buvo su paraszu „nuo 50 iki 100 rb.“; jie mislyjo, kad ant tokios popieros negali daugiaus įraszyti kaip 100 rbl. užtatai juodu pasiraszė, kada dar ant vekselio nieko nebuvo pasaszyta, o paskui žydelis pasaszė 600 rb. Taip iszaiszkino szitą provą advokatas V-a. ir sudas daleido tyrinėjimą liudnikų, kad patvirtinti tuos dalykus, kuriuos iszpasakojo advokatas ir dėl kurių jis pasaszė daleisti liudnikus. *Girinjkas.*

Žinios isz svetimu szaliu.

Isz Amerikos. Kaip Amerikoje žmones pasidarė buklus visose pramonėse, numanys kiekviens isz szito atsitikimo: Vienam dideliām mieste užsigeidė miesto valdžia patiesinti vieną ulyciā: iszvarė liniją, — bet žiur! ta linija ėjo tiesei per pusę vieno didelio murinio namo, kurs vienaip į angszį turėjo 20 sieksnių. Iszgriant tokį namą butu perbrangu apszėję; užtat mieszczionis nusprendė nuneszti jį į szalį. Nusamdė darbinjkus su tam tikrais pabuklais ir prisakė imties už darbo. Vieną gražų rytą, kada dar visi gyventojai tebemiegojo, namas pradėjo kilti į angszį ir szliaužti į szalį. Kas isz gyventojų ne pažvelgė tą dien ant kiemo, tas ir nesijuto, kaip drauge su namais tapo perkeltis ant 10 ar daugiaus sieksnių į szalį. Viskas namuose nei isz vietos nepajudėjo laike neszimo. Už tokį perkėlimą miestas užmokėjo darbinjams ir amatinjams 20 tukstanczių rublių.

Isz Prancuzijos. Pernai Prancuzai apvaikszechiojo szimtmetinę szventę ant atminties pirmo įvedimo pas savę respublikos ir iszvjimo karalių. Kad iszkilmiaus ir puikiaus pasirodytu visiems szita szventė, jie padarė Paryžiuję nematytai didele ir szaunią parodą. Vidurije parodos pastatė jie isz vienos geležies, baisaus augsztumo boksztą. Jaigu jį paguldītum ant žemės, tai jis užimtu treczią dalį versto. Augszechiausios ant svieto bažnyczios siek jam tikt ligi pusės. — Po trijų metų suvienytos Amerikos Valstijos pakels taippat szimtmetinę szventę savo respublikos, o kad neduoti avei įsikast ir nenusižemīt priesz prancuzus, jie ketin padaryti pas savę boksztą, pusę versto augsztumo. Kiek tai tie gudrocziiai gelžies iszdarkys? —

Isz Maskolijos. Maskolijoj žmones gyven taippat kaimuose (sodžiuose), kaip mūsų lietuviai

Kauno ir Vilniaus gubernijos, ne išsidalinę viensėdžiais. Šitokiam vienam kaime viens ukinįs pamatė, kad nuo ulyezios kasžinkas jo tvorą naktimis pradėjo griauti, ir medžius vogti. Ilgą laiką jis saugojo, tikėdamasis pagauti vagį, bet nieko ne padarė; tvora kaip nykus, taip ir nyko. Prisieis veikei be užtvoro nuo ulyezios palikti, pamislyjo jis sav nusiminęs; ką bepadarysi? ... Niekam vienok ne matant, jis ėmė, išgręžė kečiuose mietuose (kolnose, basliuose) po skylę ir, pripylęs į jas parako, užkaisiojo iš lauko tam tikrais medžiukais, kad paraks ne išbirtu. — Šzit į 3 ar 4 dieną atėjo szito ukinįs kaimyns pas urėdniką (žemskį) ir pradėjo skųsties, kad kažinkoks neprietelius, matomai, noris jį nugalabinti. Prie to apsakė jis szitai kokį atsitikimą: „Bevaiszcziodams po savo kiemą, asz radau pamestą mieta ir, sukapojes jį, įnesziau į vidų, o mano pati pabruko jį po peczium. Tik ką tas miets pradėjo gvilti, kaip szit pasidarė baisus trenksmas, liepsna blaszkės iš krosnies ir apsvilino mano paczios drabužius ir ranką.“ Nugardeş apie tai apvagiamašis, padavė tuojaus ant savo kaimyno skundą į sudą, o urėdniks ant juodviejų abiejų už tai, kad viens vogė o kits norūms užmanė kitam nelaimę padaryt.

— Tulose Maskolijos gubernijose žmones kenczia jau bada. Pas juos szimet ne tik javai ne užderėjo, bet ir pievos suvis mažai težėlė. Jau pradžioje žiemos kur nekur pradėjo trukti duonos ir paszaro. O dabar, daugelio vietose, žmones maitinas tiktai dīrsėmis ir sēlenomis, o gyvulius savo pardavinėj už niekus, bijodamės, kad jie badu neiszdvėstu. Žemiszka valdžia jau senėi pradėjo grūdus išz magazinu išzdavinėti. Ji ketin taippat ir mokeszių nuo nubadėjusių žmonių ne reikalauti, pakol jie nesusilauks sziumetinių javų.

Isz Azijos. Karsztouse Azijos krasztuose niekados ne nykst kolera. Ji visados ten buvo ir bus. Karsztis ir didelis tų krasztų drėgnums labai gelb ugiui ir vysiui tų mažų gyvių, kuriuos mes tik per padidinanczius stiklus te galime matyti ir kurie įsibrovę į mūsų kuną, susargdin jį kolera. Ir dabar vieszpatuoja kolera ne labai toli nuo Maskolijos už Kaukazo. Teisybė, kad vyresnybė prisakė visokiais būdais ne leisti įneszti kolera į Maskoliją: kaip antai visi pakeleiviai tur ant rubežiaus prasedėti 40 dienų ir, jaigu jie neapserg per tą laiką, tai tada tik juos teleidž toliaus kelianti. Taippat daro ir su daigtais kuriuos vėdin ir smilko visokiomis tveikomis, kurios užmusz koleros gyviukus. Bet negalima dar pasakyti, kad tuomi galima bus nuo koleros apsiginti, nors paskutiniam laike ir atėin žinios, kad ji Azijoje nykstanti, bet nieks negal užtikrinti,

kad ji szia vasarą ne prisiartins prie mūsų kraszto, nuo ko gink Dieve! —

Naudingi pamokinimai.

Norint pažiti, ar daigus grūdai, jų ne daiginus tarp szlapių skarmalų; arba žemėse, kas užim nemažai laiko, reikia taip padaryt: bert ant deganezių anglių grudelius, ir klausytis. Jai grūdai spragės, tai žinai, kad geri; jaigu degs be balso, iszleidami smulkius dumelius, tai jau gali tikrai sakt, kad tokie grūdai sėklai negerai. Skaitydami, kiek spragėjo, kiek sudegė be balso, sužinosime, kiek grūdų isz szimto dygs. Anglis vis reik papust, kad neužgestu. —

Kaip reikia isznaikīt svėres nuo laukų? Kad negėrai iszdirba žemę, tai laukuose atsiranda labai daug svėrių, ypacz avižose. Jų daugumas labai gadina lauką ir avižas, kurios ten pasėtos. Todėl gal nebus pro szalį, kad pasisznekėsime, kaip jas kuo nuotikriausiai isznaikīt gali.

Svėres nuo laukų gal isznaikīt ko nuo geriausiai tiktai žemę gerai iszdirbant. Bet prietam tur da ir tai prisidėt: tuojaus nuėmus vasarojų, reikia tą lauką, kur yra svėrių, stipriai iszakėt, nuo ko svėres po pirmo lietaus pradeda dygt, kai paszėluses; paskui užein szalcziai ir užmusza jas. Ant pudimų niekaip nereikia leist svėrėms iszaugti pilnai su sėklomis, ir kaip tik pradeda žydet, tai tuojaus nupjaut, ar kaip norint kitaip isznaikīt. Tiktai nereikia atsidėt ant to, kad gyvuliai sumins, gyvuliai ėda jas, kol jos da jaunios, bet kad tik jau žydi, tai ne viens gyvulys jos ne kusztys. Per 2, 3 metus tokiu būdu gali savo laukus visai apkarnyt nuo tų piktžolių.

Atsitinka tankiai, kad rudenyj, pasėjus javus iszkerta juos szmotaais vabalai. Norėdami nuo to apsisergėt, galime szitaip padaryt: ant 1 pудо vandenio įpilt 1 svarą tarputyno. Tuos szmotus, kuriuos vabalai jau iszkirto nebeiszgelbėsime, bet tuos vabalus gali isznaikīt taip, kad jie toliau nebekapotų grūdų. Reik tik tas vietas, kur pasirodė vabalai, aptaszkyt skystimu augszcziau parodytu ir vabalai su visa savo veisle isznyks. Jie negal iszturėt to kvapo, kuris atsiranda nuo tarputyno, ir nudvėsta. Taip pat gali pirma tuos grūdus, kuriuos norime sėt, aptaszkyt tuo skystimu, tai vabalai nē pasirodyt ne pasirodys. Blėdies (iszkados) javams tas skystims nē jokios nedaro.

Nekarta atsitinka, kad po plikos žiemos javai žieminiai, ypacz kviecziai, iszszala. Tada ži-

noma prisein, kad žemę nepalikt be naudos, ją perart su visais kviečiais ir apsėti kokiais nors vasariniais javais. Bet kaip sužinot su laiku — ar kviečiai iszturėjo szaltį, ar isznyko. Ant pažiūros sunku pažiūti. Atsitinka, kad ir pavasaryj kviečiai rodos pražuva, laukas juodas, o tuo tarpu pasigauna, iszauga gražus kviečiai arba rugiai. Bet kad lauksime, kol visai aiszkubus, kas iszaugs ant to lauko, ar javai, ar kokios piktžolės, tai gal praeiti laikas sėjimo vasarojaus. Žieminiai javai nebentgis, ir žemę visus metus be naudos pragulės. Kągi daryt? Va kaip viens ukinikas darė, kad su laiku sužinot, ar žieminiai javai iszturėjo per žiemą, ar ne. Jis iszmėgino, ir parodė, kad taip yra. Priesz pavasarij kol žemė da suszalus, reik iszkirst isz jos szmota, ir parneszus jį idėt į koki sudiną. Daugiau, pastatyt ant lango ir laukt, ar iszdygs kas ar ne. Jai iszdygs javai pasėtiejie ir augš, tai regamai, kad jie ne pražuvo. Jai nieks neiszdygs, tai ženklas, kad kviečiai pražuvo. —

Ne visur, teisybė, bet ant daugumo laukų mūsų šodžių yra daug piktžolių. Nuo to tai mes ir dērle menkesne tegauname, nē kaip jai laukai būtų czysti. Grudai visų javų pas mus pilni visokių negerų grūdų, nedorų žolių, kuriuos nuo gerųjų grūdų ir atskirt sunku tam, kuris ne tur arbos. Visuotinai piktžolės ukei labai kenkia, bet man rodos, kad nē viena piktžolė nēdaro tiek blėdies (iszkados) ukinikui, kiek juodoji arba velnio aviža, ten tik žinoma, kur jos negal nuimt. Kitose vietose Kauno rėdybos jos tiek prisiveisė, kad javai pasėti tose vietose nē maž nebeauga. Velnio aviža labai pānaszi į avižą tikrąją. Jos lapai ir kots nē maž ne atsiskiria nuo tikrosios avižos. Bet kaip atsiranda valtis (varpa), tai skyrių tarp velnio ir tikrosios avižos greit pamatom. Pas avižas tikrasias grūdai pradeda byrēt tik tada, kaip jie jau visi visai nunokę, nusistovėję ir persistovėję, o pas velnio avižą grūdai nuo virszaus varpos jau byr, nors žemiau varpa da visai žalia. Antras kailis velninės avižos juodas ir apsagstytas ilgais plaukeliais. Tais plaukeliais velnio avižos, vejuotam laike, ir gal lēkt: todėl velnio aviža ir greit iszsiplatina į visas szalis ir puses. Grūdus jos galima taip pat vartot kaipo paszarą, taip-pat kaip ir grūdus tikrosios avižos, kad tik tuos galētum kaip nors surinkt. Bet tai visa bėda, kad grūdų velninės avižos niekaip negali surinkt. Kaip tik velninė aviža nunoksta, tai grūdai jos iszbyra ir iszlaksto. Kad mes jas nupjauseime, kol grūdai da žali, tai jie iszlakstys ir iszbyrės, kelias dienas pagulėję ant dirvų. Blėdis (iszkada), kuria

daro tos velnio avižos, yra ta, kad jos nukal kitus javus. Kad tik velninė kur atsiranda, tai jį greit dauginas ir iszsiplatina. Sausuose metuose jį da geriau auga, kaip lytinguose. Po dviejų, trejų metų jų atsiranda jau tiek, kad kitus javus ten sėjęs ne sėjęs vis nieko nebus. Kągi daryt su jaja? Ukinikai, kur velnio aviža perdaug atsirado jau seniai iszsimokino, kaip ją isznaikt reikia. Jie mėszlą neveža tiesiai ant lauko, bet kaip tik gyvuliai sumina sziek-tiek jį, tai jie ta mėszlą veža į laukus ir krauna į dideles kruvas. Ta daro, dėl to, kad grūdai velnio avižos, kurie galētų but mėszle, ir kurie paskui galētų augt, iszvežti į lauką perdegtų tose kruvose ir tuom pasigaditų. Toliau, jie nebesėja javų ant tos žemės, kur atsirado velnio aviža. Kaip tik jį ten paaug, tai jie tuoju nupjauja ir padaro szieną, nelaukdami kol aviža ta susuks valtis. Kaip nupjauta atgyja ir vėl paaug, tai jie vėl nupjauja. Rudenyje tą žemę iszaria kokius 3 kartus. Potam ateinantį pavasarij jau gal sēt vasarojų, bet geriau ne avižas ale kokius kitus javus. Nuėmus tuos javus, gal ant trecių metų į tą dirvą sēt rugius. Užlikusios avižos iszdygs kartu su rugiais, o žiemai atėjus ir iszszals. Avižos, kurios iszdygsta pavasarij, nespėja augt po rugiais, kurie dabar jas isz savo pusės užgula ir nukal. Taip pamažu velnio avižas galima visai isznaikt. —

Kaip pasidirbt pigų raszalą (kitur vadina jį atramentu). Reikia nusipirkt koki 1 svarą szviežio mėlyno sandolo (sandal). 1 zolatin. geltonojo krom-kali (chrom-kali). Ir sandolą ir kromkalį gali pirkt kožnam mieste prekalinesė smulkių daigtų ir malevų (kvarbų, varšų). Mokasi labai pigiai. Kromkalį reik pirkt tiktai geltoną, o ne raudoną, kuris dėl raszalo netinka. Sandolą reik sudėt į gerai iszvalyta puodelį, užpilt vandeniu, ir gerai uždengus viryt kokią pusę valandos. Paskui nukaitus skystimą reikia parkoszt per drobinį skudurėlį, ir subėrus į jį tą kromkalį maiszyt kokias 10 minutų. Potam juodylas jau geras. Jis raszant tamsiai mėlynas, bet paskui lieka visai juodas. Supiltas buteliuose toks juodylas negenda daug metų. Viedras tokio atramento) juodylo pareina tiktai 20—25 kap.

Pigus budas isznaikinimo kemzrų (kauburų) ant pievų. Viens ukinikas turėjo 17 deszimtinių (26 mar.) pievų, bet tos pievos taip buvo kemzruotos, kad ant jų szieno menkai tebudavo. Kad ir kartais žolė paželdavo, bet jos niekaip nupjaut negalėdavo. Noredams pagerit pievą jis va kaip padarė: į kožna kemzrą iszdarė

skyles įpilė į jas grūdų. Daugiau, užleido kiau-
les, kurios per dvį nedėlį taip, išzlygino pievą
bejieszkodamos grūdų, kad paskui ant tos vietos
geriausia pieva pasirodė. Tai, ar kas ir išz-
musų ukininkų tuom pasinaudot nenorėtu?

Grindys išz kalkių, o pelenų ir smilties.
Grindys išz kalkių pelenų ir smilties daug ge-
resnės už pliką žemę, nu kurios vis grįčioje
dulkėta ir bjauru. Jas dirba szitaip: ims pus-
antra (ot nors 1½ puro) dalį degtų kalkių ir
išzleidžia vandenyje. Prideda pusę dalies czy-
stos smulkios smilties ir 8 dalis nusiaustų pe-
lenų. Viską tai sumaiszo su vandeniu, kad išz-
eitu tirsztą koszė, kurią daugiau ir užvėlia ant
žemės. Kaip išzdzūsta, tai pasirodo dailios ir
kietos grindys. —

Kad stulpai neputų, reik jų tuos galus,
kurie ein į žemę, ar į vandenį, apdegīt. Tą
daro labai prastai reik tik tą galą uždėt ant
anglių ir vartyt stulpą, arba reik užkaityt ge-
ležį raudonai ir pervilkīt per tas vietas kurias
norime apdegīt. Norint da geriau sutaisyt, kad
stulpų galai neputų, reik tuos galus, kol jie da
szilti, įkiszīt į smalą. Smala susigeria į medį,
neleidžia prieit drėgnumui, ir tuom apgina nuo
puvimo. —

Politika.

Prancuzija. Praeitam numeryje padavėm jau ži-
nią, kad sudas apsudyjo ant 2 metų kalėjimo buvusio
Prancuzijos karaliaus anuką, Pilipą Orleaniszkį. Kaip
tai galėjo atsitikt, paklaus ne viens išz skaitytojų, kad
paprastų žmonių suds galėtu sprėsti apie karalaiczius
arba net karalius? — O szitai kaip: pernai vasarą su-
kako jau lygiai szimtas metų, kaip prancuzai padarė
maiszta ir nukirto galvą savo karaliui Liudvikui 16-am,
kurs neiszmanydamas kaip valdyti, įvargino labai žmonis
ir tuomi pakėlė juose neiszpasakytą kersztą. Nunoviję
savo karalių, prancuzai padarė pas savę respubliką,
t. y. iszrinko sav perdzėtinis išz paprastų žmonių, ku-
rie turėjo juos valdyti. Bet toks padėjims tėsės ne
ilgai. Napoleons I. (Didysis) po pravarde Bonaparte,
vikrus galvoczius, remdamasis ant kareivių, apskelbė savę
ciecoriumi ir panorėjo po savo valdžia visą Europą pa-
muszti. Bet per anuos Prancuzų metus (1812 m.) užpuo-
lens ant Maskolijos, iszszaldė jis savo kariumenę, o pats,
likęs be kareivių, tapo veikėi maskolių, prūsų, austrjokų,
ir anglų nuveiktis ir iszszūstas ant salos szv. Elenos, kur
ir pasimirė. Nuveikę prancuzus, prieszinikai pagražino
į Prancuziją pirmikszczių karalių (Orleaniszkį) giminę,
isz kurios vyriausijį padėjo karalium. Bet neilgai Or-
leaniszkei te karaliavo. 1854 m. priesz karę po Sevastopoli-
um, prancuzai vėl juos iszvjio ir vėl padarė pas savę
respubliką: paskyrė sav perdzėtinį, iszrinko kelis szim-
tus išz savo žmonių, kurie drauge su perdzėtinu turėjo
juos valdyti. Bet Napoleons 3-sis (anuks Napoleono
Didžiojo) vėl nedavė ilgai respublikai gyvuoti. Jis par-
trauke į savo pusę žmonių iszrinktuosius, kurie jį ne-

ilgtrukus apskelbė ciecorium. Pradėjo jis ciecorianti.
Isz pradžios buvo žmonės kantrus ir nurimo. — Bet
paskui ir jis pradėjo juos visokiais mokeszcziais spaust,
taip kad žmonėms pasidarė sunku gyventi. Vėl pra-
dėjo visoj Prancuzijoje miszti. Matydams tai Napoleons,
apskelbė 1870 m. karę priesz vokieczius ir prusokus,
tikėdamasis, kad maisztas laike karės apsiszto, o kaip
jis apveiks vokieczius, tada visi pradziugs ir garbins jį,
užmirszdami sovo vargus. Bet czia jis apsiriko. Vo-
kiecziai pasirodė stipresniais, bo buvo geriaus prisirengę
dėl karės. Sumuszę kelis sykius prancuzus, jie suėmė
net patį Napoleoną, katras jau nebebėgo nuo jų, nu-
manydamas, kad namie jį blogesnis likims lauk, ne kaip
neprietelių rankose. Ir tiesa, prancuzai vėl nutarė pa-
daryti treczią kartą respubliką, katra ir likisziol dar tebėr.
Dabarniksztis jų perdzėtinis (prezidents) vadinas Karno
(Carnot), kursai drauge su ministrais pildo viską, ką parla-
ments nor. Parlaments susided išz 500 iszrinktų isz visų
prancuzijos szalių žmonių. — Isz pradžios respublikos val-
džia nieko neturėjo priesz tai, kad Orleaniszkiei ir Bo-
napartiszkiai gyventu Prancuzijoje, bo jie juk tokie pat
prancuzai, kaip ir visi; bet kaip szie pradėjo parpirki-
nėti į savo pusę žmonis ir kelti sumiszinus priesz res-
publikos valdžią, tai parlaments su ministrais susitarė
abi giminės, kurios angszcziaus vieszpatavo Prancuzijoje,
iszvaryti isz Prancuzijos. Jaigu kas nors isz tų giminių
ne paklausytu to paliepimo, tai tą reikia atiduoti
po sudu ir pasodyti į kalinį nuo 2 — 5 metų. Abi gi-
minės, zinoma, tuojaus iszsinėszino isz Prancuzijos. Bet
szit Pilipui Orleaniszkui sukako pernai 21 metai ir jis,
pradrįsęs, atvažiavo į Paryžių, sakydamas, kad noris stoti
į kariumenę prastu kareiviu. Jį, zinoma, tuojaus suėmė,
padavė po sudu ir nusudyjo ant 2 metų kalėjimo. Jo
prieteliai, kurių Prancuzijoje yra gana daug, tuojaus su-
riko gyvu balsu, kad taip negalį daryt ir kad jį pri-
gulį iszleisti. Mat prezidents respublikoj tur tiek val-
džios, kad gal malonę, kaliniams padaryt, jaigu, zinoma
ir žmonės nieko priesz tai netur. Bet ką tik parlaments
nugirdo, kad prezidents Karno ketinąs malonę padaryt
Pilipui Orleanskiui, tai tuoj keletas iszrinktųjų pradėjo
reikalauti, kad ir daugybė darbininkų, pakliuvusių į ka-
linius už sukalbius priesz pabirkantus, taippat butu
apmalonėti. Vieno gazioto raszo szitai ką: „Molonė!
O ką atsako mums, kad mes reikalaujam malonės dėl
tų nabagų, kurie į kalinį papuolė isz biednystės ir per-
mier skaudžios neteisybės didžturczių, kurie privertė
juos padaryti sukalbį. Mums atsako: palaukit, tegul
jie patup kalinyje, kad kitąsyk saugotus. O sziačdien
prezidents ketin apmalonėti Pilipą Orleanskį, kuris
geidauja ne duonos kasdieninės, kaip darbinikai, o Pran-
cuzijos karunos. „Ar tai ne juokinga?“ Maty-
dams, kad malonė dabar ne labai patiktu prancuzams,
prezidents atidėjo tą klausymą ant paskesnio laiko, o
Pilipą liepė iszvežti į kitą miestą ir uždaryti kaliny,
kad ir jis kitą kart saugotus peržengti valdžios pris-
akymus. Bet kalinyje Pilipui bus daug liuosiaus gyventi,
nekaip kitiems kalinikams: jam bus pavelyta savo dra-
bužėis apsilvikus vaikszczioti, barzdą neszioti, geresnį
valgį isz szalies gauti, atskiriu nuo kitų kalininkų gy-
venti, bet isz kalinio kiemo jis negalės iszeiti. Taippat
pas jį galės, su valdžios pavelyjimu kasdien tuli pažis-
tami į sveczius atvažiuoti.

Vokietija. Liki paskutinės karės prancuzų su
vokieczais, Vokietijoje buvo daugybė didesnių ir ma-
žesnių karalyszczių ir kunįgaiksztyszczių, kurios turėjo
savo atsikirus valdonus, ar tai karalius, ar tai kunį-
gaikszczius. Nukariavę prancuzus, susitarė tie visi
valdonai susivienyti į kruvą. Bet tada jau reikėjo ap-

sisukti sav virsziniją; be jo negalima buvo apsieiti. Užtat nusprendė visi pakelti į virszinikus stipriausią iš savo tarpo, prūsų karalių, katram davė titulą cecoriaus. Bet padėję sav cecorių, kiti karaliai ir kunigaikščiai ne mislyjo dar atsisakyti nuo valdžios savo žemėse. Užtat jie nusprendė padaryti taip vadinamą cecorystės rodą, į katrą kiekviens valdonas turėjo siųsti savo isztikiamus žmonis, prisakydams jiems, ką jie turi daryti arba sakyti. Bet ne visi valdonai siuncz į tą rodą lygų žmonių skaitlių. Didesni karaliai, kaip antai prusai siuncz į aną 17 žmonių, mažesni mažiaus, o tuos menkutės kunigaikštystės tik tai po vieną. Tokiu budu susidaro iš viso 58 balsai. — Bet szita roda, pati nuo savęs, negal neįkio įstatymo iszduoti, ne pasiklausius pirmiaus, ar sutiks ant to įstatymo žmonių iszrinktieje arba taip vadinams, parlaments, katras susided iš 397 sąnarių. Szituos sąnarius renka patys Vokietijos gyventojai, kurie to dingstėj yra padaliti į aprinkius po 100 tukstanczių žmonių. Kiekviens aprinkis iszrenk sav vieną žmogų, kurs gerai iszmano savo aprinkio reikalus ir prizad juos parlamente užstoti ir ginti. Jaigu žmonės nor kokias nors luosybes gauti, tai apie tai taip pat rupinas jų iszrinktasis į parlamentą sąnaris. Bet ne visur yra žmonių reikalai vienoki: ukinikai tur savo reikalus, katalikai tur kitonizskus, ponai nor vieno, darbininkai kito ir t. t. Užtat ir iszrinktieji sąnariai ne vienokių yra mislių ir rejas savytarpyj, kaip ir paprasti žmonės. Vieni konservatoriai, nor, kad viskas taip butu, kaip seniaus kad buvo. Nereikia nei to parlamento, nei tų luosybių, tegul cecorius tą darą, ką jis panoris. Kam czia dar žmonių klausies? Kiti liberalai, sako: gerai, kad yra parlaments. Jis nieko ne kenk. Bet mes žiurėkim, kad mūsų pramonės kiltu, kad pabriku daugiaus atsirastu, kad mūsų ponai daugiaus pinigų turėtu, o apie vargdienius, darbinikus, nerk ko mums rupinties; tegul viens ir badu nustips, tai nieko dar. O socialistai vėl sako: Ne, brolau; tegul nei viens badu ne stimp. Ponai ir didžturcziai juos perdaug vargin. Taip negerai. Reik jiems didesnes algas mokėti, kad jie galėtu iszmisti, ne jutė bado. Juk ir didžturcziams dėlto ne bus blogiaus. Tolesnė žmogijos nelaimė sako jie, esant karė. Žmones tik tai tuszczioj vietoj iszjudant, o pelno nėjokio ne duodant. Geriausiai reikia į jos vietą sudus paskirti, kurie iszrisztu visas ne santartis, kilusias tarpe karalysezių. Įvedus sudus, nebreikšė nė kareivių laikyti, kurie mažnė pusę visų mokescezių suėdą, nieko ne dirbdami. — Reik pripažint, kad tokios socialistų pažiūros labai paplito po vokiecius paskutiniam laike. Seniaus tik tai keli budavo socialistai iszrenkami į parlaments, o szimet jų tapo iszrinkta 35 žmonės. Toks socialistų ugis ne mažai įbaugino jų prieszinikus liberalus, konservatorius ir kitus. Net pacziam cecoriui Viliui II. dėjos tai į galvą ir jis sukvietė pasiuntinius isz kitų karalysezių, kad nutarti, koku budu galima butu palengvinti vargdienių darbininkų gyvenimą. Visos pakvistos karalystės priėmė kvietimą ir nė viena isz jų neatsisakė. Szį mėnesį susivaziavo jau pasiuntiniai ir tuojaus stojo į darbą. Tulos gazetios paduod taip pat žinią, kad isz tos pat priezasties tarp cecoriaus ir kn. Bismarkio kilus nesąstartis. Kn. Bismarkis buvo liki sziol deszine ranka ne vien szito vokiecijos cecoriaus, bet ir jo senelio. Galima dar taip pasakyt, kad jis jau su virszum 20 metų ved visus reikalus Vokietijos, ir jo balso klauso ne tik vokiecziai bet ir kitos karalystės. O mat! jis smarkiai neapkęsdavo socialistų ir stengė juos visaip kaip nuspausti, tai sodidams į kalinį, tai iszduodams priesz

juos visokius sunkius įstatymus. Bet pasirodė pagaliop, kad piktuoju su jais nieko ne galima buvo padaryti. Jie tuom tarpu ne tik ne isznyko, bet dar prasiplatino ir sustamantrėjo. Užtat kn. Bismarkis taip dabar nusimino kad suvisai atsisakė nuo valdžios.

Turgavietes.

Kviecziai: New-Yorke 98½ — 101 kap. (už pudą); Berlyne 106½ — 108½; Karaliaucziuje, margi 115 — 121, raudoni 112 — 131, geltoni 126; Danske 103; Varszavoje 99 — 103; Suvalkuose 104 — 110; Senapilėje (Marijamp.) 105 — 107; Odesoje 90 — 102.

Rugiai: Berlyne 86½ — 90; Danske 82 — 83; Varszavoje 84 — 85½; Suvalkuose 82 — 85; Senapilėje 75 — 80; Rygoje 82; Liepojuje 80; Odesoje 79.

Miežiai: Londone 83½ — 85½; Marsilyjoje 72; Berlyne 82½ — 97½; Karaliaucziuje 70 — 96; Danske 78 — 82; Varszavoje 90 — 102; Suvalkuose 70 — 85; Senapilėje 72 — 85; Rygoje 73 — 79; Liepojuje 66 — 72; Odesoje 65 — 66.

Avižos: Londone 95 — 125; Marsilyjoje 90; Berlyne 95 — 99; Karaliaucziuje 71 — 85; Varszavoje 90 — 93; Suvalkuose 75 — 80; Senapilėje 76 — 80; Rygoje 79 — 89; Liepojuje 75 — 89.

Sėmenys: Rygoje 120 — 125; Liepojuje 121 — 122.

Gromatnyczia

Gabryėlai... Pinigus ant „Uk.“ dėl J... apturėjome. Ponui K. A. K. 3 rub. ant „Uk.“ apturėjome, ant visų metų reikia dar 3.

Griniui... Formats „Uk.“ užgirtas daugumu balsų uždėtojų jo, mes jo permainyt negalime. „Paisizinius anglimis“ pradėję negalime pertraukt be užbaigimo. Žinias ir mes patys norėtumė formoje korespondencijų talpit, jaigu tik jų butų, ligsziolei vienok jų beveik nėra taip pat kaip ir klausymų. Padaryti įtalpą žinių isz Lietuvos ar isz kitur įvairesnia paein nuog raszėjų tų straipsnių; pas mus nė medegos dėlto atsakancziuos nėra.

Kvitas.

už dovanas knygų spaudejystės mokintiniams.

Nuo Jono Millerio isz Amerikos	4 mark.
„Antano Andruszeviczio	4 „
„Kazim. Klimaviczio	4 „
„Izdoriaus Kiliotajeczio	4 „
„Miko Žvirblio	4 „
„Gabryėlos isz. N. N.	— 1 rub.

Išz viso. 20 mark. 1 rub.

Apgarsinimai.

Du stipriu vaikinų,

kuruoda norą tur Prusuose į kailiadirbius (kazimėkus) iszsimokinti (miel jaigu kiek vokiszka supranta) randa tam tinkanczią vietą pas

Hermann'a,

garboriu mistra,
Ragainėje, (Ragnit, Polnische Strasse.)

Nuo Sausio mėnesio szijų 1890 metų, iszeina Tilžeje pas Ernesta Weyerį mėnesinis laikrasztis „Szviesa“, knigelemis nuo 32 pusijų. Užmokestį už savo laikrasztį rėdyte „Szwiesos“ priima tik tai nuo skaitytojų gyvenanczių Prusuose ir kitose karalistėse; rusiszkoje gi Lietuvoje „Szwiesa“ parsiduoda numariais Tilžeje ir žinomose vietose parubežėj Prūsų pusėje po 5 kap.

➡ Adresas Szviesos redakcijos:
Tilsit, (Ostpreussen) E. Weyer.